

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PEDAGOGIKY

**VYUŽITÍ LOUTEK V MATEŘSKÝCH ŠKOLÁCH NA
KONSTANTINOLÁZEŇSKU**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Bc. Kateřina Rynešová

Předškolní a mimoškolní pedagogika, obor Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: MgA. Eva Gažáková

Plzeň, 2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 10. dubna 2017

.....
vlastnoruční podpis

DĚKUJI VEDOUcí BAKALÁŘSKÉ PRÁCE MGA. EVĚ GAŽÁKOVÉ ZA CENNÉ RADY, PŘIPOMÍNKY A
METODICKÉ VEDENÍ PRÁCE

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINÁL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

Obsah

SEZNAM ZKRATEK	2
ÚVOD	3
1 LOUTKA	4
1.1 PROJEVY LOUTKY	4
Pohyb loutky.....	4
Výtvarná podoba loutky	5
Když loutky promluví.....	5
1.2 PODOBY LOUTKY.....	5
1.2.1 Loutky vedené zespondu	6
1.2.2 Loutky vedené shora	7
1.2.3 Loutky vedené zezadu	9
1.2.4 Loutky plošné.....	9
2 LOUTKY V MATEŘSKÉ ŠKOLE	10
2.1 LOUTKA JAKO HRAČKA	10
2.2 LOUTKA A LOUKOVÉ DIVADLO	11
2.3 LOUTKA JAKO MOTIVAČNÍ PROSTŘEDEK	11
2.4 LOUTKA JAKO VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍ PROSTŘEDEK	12
2.5 LOUTKA JAKO PROSTŘEDEK KOMUNIKACE.....	14
2.6 LOUTKA JAKO PROSTŘEDEK ROZVOJE TVOŘIVOSTI	16
2.6.1 Výroba loutek	16
2.6.2 Jevišťe a výroba kulis	17
2.7 LOUTKA JAKO PROSTŘEDEK ROZVOJE PŘEDSTAVIVOSTI A FANTAZIE	18
2.8 LOUKOVÉ DIVADLO V MATEŘSKÉ ŠKOLE	19
3 VYUŽITÍ LOUKY V SOUČINNOSTI S RVP PV.....	21
3.1 DÍTĚ A JEHO TĚLO.....	21
3.2 DÍTĚ A JEHO PSYCHIKA	21
3.3 DÍTĚ A TEN DRUHÝ	22
3.4 DÍTĚ A SPOLEČNOST	22
3.5 DÍTĚ A SVĚT	22
4 VÝZKUM VYUŽITÍ LOUK V MATEŘSKÝCH ŠKOLÁCH NA KONSTANTINOLÁZEŇSKU.....	24
4.1 MATEŘSKÉ ŠKOLY.....	24
4.1.1 Uspořádnání dětských skupin.....	24
4.1.2 Základní informace o pedagogickém obsazení.....	25
4.2 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ – LOUKA V DOTAZOVANÝCH MATEŘSKÝCH ŠKOLÁCH.....	25
4.3 VYHODNOCENÍ ROZHOVORU - LOUKA V DOTAZOVANÝCH MATEŘSKÝCH ŠKOLÁCH	36
4.4 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU.....	40
RESUMÉ	44
SEZNAM LITERATURY	45
SEZNAM GRAFŮ	47
PŘÍLOHA: DOTAZNÍK PRO BAKALÁŘSKOU PRÁCI „VYUŽITÍ LOUK V MATEŘSKÝCH ŠKOLÁCH NA KONSTANTINOLÁZEŇSKU“	I

SEZNAM ZKRATEK

RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

ŠVP – školní vzdělávací program

MŠ – mateřská škola

Úvod

Téma bakalářské práce jsem volila ze tří důvodů. Prvním důvodem je setkání s loutkou v dramatické výchově při mém studiu, kdy mi bylo v předmětu Dramatická výchova pro MŠ umožněno setkat se s možnými způsoby práce s loutkou v mateřských školách. Druhým jsou pak mé poznatky z praxe v mateřské škole, které jsem díky zkušenostem z Dramatické výchovy pro MŠ začala hodnotit, a zjistila jsem, že s loutkou nepracuji ani já ani moji kolegové. Třetím důvodem je možnost nahlédnout a porovnat práci s loutkou v ostatních mateřských školách.

První část této práce je věnována teoretickým poznatkům o loutkách a teoretickým možnostem jejich využití v mateřských školách. Druhá část je praktická a zabývá se praktickými možnostmi využití loutek ve výchovně vzdělávacím procesu a poté výzkumem o využívání loutky v konkrétních mateřských školách. Pro porovnání získaných poznatků z odborné literatury a ze své praxe jsem volila návštěvu čtyř mateřských škol zřizovaných obcemi, které spadají do oblasti označované jako Mikroregion Konstantinolázeňsko. Pro získání nových poznatků při využívání loutek v mateřských školách jsem volila metody výzkumu v podobě dotazníku a rozhovoru. Navštívila jsem mateřské školy v Černošíně, Záchlumí, Konstantinových Lázních a Bezdručicích. Můj zájem výzkumu byl zaměřen na získání poznatků o tom, jaké typy loutek jsou v mateřských školách dětem k dispozici. Dále, jaké typy loutek používají sami pedagogové. Jakým způsobem využívají loutku jako prostředek ke svým činnostem. Mou snahou bylo také ověřit si, zda vůbec loutku v mateřských školách využívají. Ze své zkušenosti vím, že všechny loutky v naší mateřské škole byly uklizeny při mém nástupu ve skladu. Snahou bylo také získat informace o tom, zda mateřské školy obohacují repertoár loutek zakoupením nových loutek. Tato práce by měla být, na základě získání nových zkušeností práce s loutkou v ostatních mateřských školách, inspirací pro nové nápady, jak s loutkou a i s dětmi více pracovat.

1 LOUTKA

Prvopočátky soužití člověka a loutky nebyly postaveny na vyjadřování loutky jako zástupce nějaké postavy, jejímž účelem by byl nějaký umělecký projev. První loutky ale měly s jejím dnešním vnímáním společný rys komunikace. Skrze nynější loutky komunikujeme s člověkem, navazuje se kontakt „člověk a loutka“, avšak naopak první loutky byly vytvářené pro navazování kontaktů s bohy. Takto pojednává o počátcích loutek Jaroslav Kříž (2015, s. 6). Byly ztvárněním postav s rituálním posláním. Takto utvářené loutky nenesly mnoho detailně výtvarně zpracovaných prvků. Naopak jejich ztvárnění neslo v sobě prvky magie, které byly předpokladem pro navození rituálního účelu loutky. Tyto magické rysy si uchovala loutka dodnes. Opustila prvopočáteční účel své komunikace s bohy a stala se zástupcem konkrétních bytostí. *„V našem povědomí běžně existují jako výtvarné, ponejvíce figurativní předměty (nejčastěji lidské postavy nebo zvířata), které zhotovil člověk z rozličného materiálu a technologicky je uspořádal tak, aby rozpořehobovány a obdařeny hlasem mohly imitovat živou bytost“* (Blecha a Jirásek, 2008, s. 13).

1.1 PROJEVY LOUTKY

Loutka je tedy neživým předmětem, který ale v sobě nese vždy prvky živých postav. Oživení předmětů pochází z rukou a úst člověka, který s loutkou manipuluje, hovoří za ni. Svým pojetím ji dává její naplnění, přináší loutce smysl, se kterým před diváka vystupuje. Pokud má loutka svým výtvarným zpracováním pevně určenou roli, měly by ji ruce vodiče vést ve smyslu, který jí je původně dán. Loutka ženského vzezření s určenou rolí např. ježibaby nebude moci zřejmě ani v rukou dítěte zastupovat roli princezny. Fantazie dětí i dospělého ale může postavu bez takových zjevných rysů posunovat do mnoha rolí. Jedna loutka může zastupovat např. královnu, maminku, tetu.

POHYB LOUTKY

Ruce vodiče loutky uvádí loutku do pohybu a tím ji pro diváka oživují. *„Zvláštní význam má u loutky to, k čemu je také nejlépe vybavena: Pohyb celým tělem (náklon k partnerovi, při důvěrném sdělení, zvědavosti, překvapení...“* (Richter, 1985, s. 53). Člověk, který loutku vede, ji udává pohybem charakter. Zvláště by se divákovi jevila např. loutka zpodobňující starou rozvážnou babičku, pokud by měla rychlé trhavé pohyby. Změnou pohybu lze ale naopak změnit dějovou linii postavy. Rychlým

nečekaným pohybem u loutky, u které to nečekáme, můžeme vyjádřit například, že postava pozřela nějaký tajemný lektvar a tím se její role začíná měnit. „...v tomto směru má loutka dokonce větší možnosti než živý herec, neboť může jít vzdor zákonům přitažlivosti do nadsázky – naklonit se prakticky až do vodorovné polohy, vyskočit libovolně vysoko, doskočit libovolně daleko)...“ (Richter, 1985, s. 53).

VÝTVARNÁ PODOBA LOUTKY

Zcela zásadním prvkem loutky je její podoba. Ta je dána jejím výtvarným zpracováním anebo je jí dána svým výrazem materiálu, z kterého je vytvořena. Už volba materiálu při výrobě loutky je prvním jejím charakterovým rysem. L. Richter (1985, s. 54 – 55) uvádí: například loutky vyrobené ze dřeva nebo kovu nesou v sobě přítomnost tvrdosti. Naopak loutky hadrové budou měkké, poddajné. Volba barev při zpracování loutky bude hrát velkou úlohu. Například u Červené Karkulky je jasný předpoklad volby barev. Taktéž i loutka vodníka nebo čerta má svá barevná specifika. Barva také navozuje stav loutky, který jí děj určuje. „*Svoje víceméně pevné asociace (dané buď symbolickým významem či běžnými souvislostmi) mají i barvy: zelený obličej loutky bude navozovat myšlenky nezdraví – nevolnosti, vzteku či závisti...*“ (Richter, 1985, s. 54).

KDYŽ LOUTKY PROMLUVÍ

Mluva loutek je nejkomplikovanějším projevem loutky. Mnohdy je dáována loutce přemíra neverbálních prvků komunikace – gest. Tato gesta ale nejsou prvkem, který by nám loutku oživoval. „...loutka ožívá tím, že zaujímá měnící se vztahy ke svému okolí...“ (Richter, 1985, s. 53). I na samotném mluveném slovu záleží v procesu oživování loutek. Mluva loutek by neměla být ze zvukového záznamu. Slova loutky by měla být jednoznačná, typicky zabarvená pro postavu, kterou loutka ztvárňuje. „*Při vytváření postavy by měl loutkoherec hlasovým projevem vyjádřit vše, co nemůže loutka sdělit v mimickém projevu, a tak kromě přesné charakterizace loutkové postavy řeči musí také sdělit její duševní stavy a citové rozpoložení velice jednoznačně, srozumitelně a sugestivně*“ (Budínská, 1992, s. 9).

1.2 PODOBY LOUTKY

Loutka bez pohybu je jakýmsi předmětem, kterému je dán výraz prostřednictvím výtvarného ztvárnění. Ožítí loutky je dáno jejím rozpohybováním. Rozpohybování loutky není u všech druhů stejné. Existuje několik technik, jak loutku vést,

rozpohybovat ji a uvést ji tak k loutkovému životu. Právě způsob vedení loutky bude základem pro rozdělení jejich typů. U jednotlivých typů uvedu příklady loutek s ohledem na to, že takové loutky může v mateřské škole vést nejen pedagog ale i bez větších obtíží samo dítě.

1.2.1 LOUTKY VEDENÉ ZESPODU

Do tohoto typu loutek patří takové, které jsou ovládány ve směru nad rukou vodiče. V loutkovém divadle bývá loutkoherec většinou skryt za paravánem a vede loutku na ruce nad svou hlavou. Prostor, po kterém se loutka pohybuje, je většinou vodorovný a bývá jím vrchní vodorovná část paravánu nebo jakákoliv zástupná vodorovná plocha, za kterou má možnost se vodič loutky alespoň trochu skrýt.

Maňásek

Tato loutka je typem, který je v porovnání s ostatními jednoduchá jak na vedení, tak i na samotnou její výrobu. Bývá proto často využívána i mimo loutková divadla. Využívá se často, zřejmě pro svou největší podobu s hračkou, v rodinách i v mateřských školách. Nasazen na ruku, stává se maňásek blízkým komunikačním partnerem. *„Maňásek je klaun – groteskní, tragikomický klaun, jenž dokáže rozplakat i přesto, že se mu většinou smějeme. A dýchá z něj i teplo dětské hračky“* (Richter, 1992, s. 9). Jednoduchým vedením je proto tato loutka dostupná i dětem. Její pohyb je určen pohybem ruky vodiče. *„Maňásky jsou vlastně ruce, oblečené do jakýchsi rukavic, které spolu s hlavičkou loutky tvoří vizuální ekvivalent jevištní postavy“* (Jurkowski, 1997, s. 139). Pokud není loutka vytvořena tak, že by byla příliš těžká, je ovládána pouze třemi prsty. Tím, že je vedena rukou, je jí dána možnost pracovat s rekvizitou, která je díky vodící ruce snadno uchopitelná. Samotná realizace maňáska může být velmi jednoduchá. Musí být využito principu něco si navléct na ruku a pohyby své ruky takový předmět oživit. Je znám i typ maňáska, který je označován jako mimický maňásek. Je výtvarně zpracován tak, aby ruka vodiče byla umístěna do hlavy maňáska, a jejím pohybem dochází k mimickým gestům. Maňásek tak otvírá pusou. Hana Volkmerová v příručce *Loutka jako nástroj výchovy a vzdělávání* (2014, s. 39) uvádí, že *„tento nový typ loutky výtvarně a technologicky zdokonalil americký loutkář Jim Henson a dal mu název mapet (anglicky muppet), a to před uvedením jeho později slavných pořadů The Muppet Show a Sezamová ulice.“* Doplnuje ještě, že *„tyto loutky umožňují výraznější mimiku a přesnou nápodobu mluvy.“* Tento typ loutky je dobře

využitelný v případech, kdy má být zdůrazněn u loutky například rys upovídanosti, velkého jedlíka nebo dravosti zvířete. I pohyb maňáska je velmi specifický. Oproti shora vedeným loutkám má omezen pohyb vzhůru, naopak „*Je to loutka s maximální horizontální pohyblivostí, umožňující navíc „triky“ a „kouzla“ mizení a zapadávání do země...*“ (Richter, 1985, s. 59).

Javajka

Stejně tak jako u maňáska je tento typ loutky úzce spjat se svým vodičem. Základem javajky je ruka vodiče, která tvoří tělo. Ruka pak dále drží kolík na kterém je usazena hlava loutky. Její pohyblivost má své výhody i nevýhody. Stejně jako maňásek, navlečený na ruce vodiče, se může velmi rychle pohybovat. „*Kolíkové vedení hlavy umožňuje rychlejší a přesnější reakce, větší živost*“ (Richter, 1985, s. 59). Naopak tato kolíková varianta vedení javajky přináší omezení v pohyblivosti loutky při předklánění, v tomto případě musí vodič loutku ohýbat celou, aby nebyla při pohybu zřetelná konstrukce loutky. Loutka se tedy pohybuje celým tělem, otáčí se v ruce vodiče, ruce jsou připevněny k jakýmsi táhlům (tzv. čempuritům), které manipulují s rukama loutky. Konstrukce javajky má i několik úprav, které zlepšují její neverbální projev. Podle A. Tománka (1998, s. 20-21) bývá konstrukce kolíku nahrazována pérem, díky kterému se postava přirozeněji ohýbá. Taktéž tzv. pistolové vedení, ve kterém jsou do vedení přibrány i prsty vodiče, umožňuje větší pohyblivost hlavy.

Prstové loutky

Tento jednoduchý typ loutky je také veden pomocí ruky vodiče. Loutka bývá vyrobena z textilu nebo z papírů, je nasazena na vodičův prst, který ji vede jednoduchým pohybem prstu. Většinou jsou navlékány na ukazováček. Celkově se loutka pohybuje horizontálně, její pohyb vzhůru je omezen, může se schovávat pod úroveň hrací plochy, dobře se uklání. „*Ostatní prsty ruky spolu s dlaní pak mohou rozehrát celou škálu pohybů, vyjádřit náladu, radost i smutek. Dvě prstové loutky mohou sehrát dialog, se skupinou se už můžeme pustit i do celého příběhu*“ (Skopová a Vondrušková, 2004, s. 8).

1.2.2 LOUTKY VEDENÉ SHORA

Pohyb těchto loutek je ovládán shora. Bývají zavěšené na nitích, nebo jsou pevně ukotvené na drátech nebo tyčích. Jsou to tedy loutky závěsné a dle jejich techniky vedení získávají jednotlivé typy těchto loutek své charakteristické rysy. Výtvarné

zpracování těchto loutek bývá u loutkových divadel až uměleckou tvorbou. Tyto loutky vychází především z rukou řezbářů a z historického pohledu se stávají opravdovými unikátními výtvoři. Mimo takto mistrovsky vytvořené loutky bývají loutky závěsné vytvářeny i sériově, často v podobě kompletů dětský divadélek. Mimo výrazové výtvarné prostředky dodává loutce oživení právě specifický pohyb. Ten je mnohem složitější než u spodně vedených loutek. Závěsné loutky jsou ovládány vahadly a různě složitě vedenými nitěmi. Vedení loutkoherce musí být promyšleno, aby výrazový prostředek gestikulace nebo neuvážený rychlý pohyb loutky na scéně, neuškodil na celkovém projevu loutky. Oproti pohybu maňáska mají závěsné loutky možnost pohybovat se směrem nahoru od jeviště. Tento pohybový efekt je jedním z výrazových prostředků závěsných loutek. Loutky mohou přilétávat a odlétávat ze scény. Nepřicházejí na scénu zdlouhavě. Do děje jakoby vpadnou a začínají rozehrávat svoji dějovou linku. Takto pojaté pohybové prostředky podporují u loutky její charakter, který ji nemůže být dán skrze mimiku, která u závěsných loutek téměř chybí.

Marionety

Svou pohyblivostí danou jemným vedením nití a vahadel jsou marionety nejvíce zpodobněním samotného herce. Jejich pohyb je přirozený jako pohyb živé bytosti. Trochu více jsou omezeny marionety, jejichž tělo je ukotveno pevným drátem. Pohyblivé pak mají ruce na nitích, celá postava loutky může ale pouze otáčet hlavou nebo si můžou sednout. Zajímavým vedením marionety na drátě je indická varianta marionet. *„Zde jsou i nitě na ruku nahrazeny pevným voděním. Pohyb na hlavu loutky, která je zavěšena na krku vodiče, je přenášen z jeho hlavy hlavním drátem“* (Tománek, 1998, s. 37). Pevným ukotvením drátu omezená pohyblivost ale naopak přináší loutce pevný, razantní a rychlejší pohyb. L. Richter (1985, s. 58) doplňuje, že ještě více omezeny jsou marionety monolitní, loutky malých divadélek, které nemají možnost pohybovat žádnou částí těla, a jejich výraz je zprostředkováván jen úklony. Tyto jednoduché pohyby mohou dovolovat loutce to, co by živý herec, v takovém přehnaném, ale loutce slušícím gestu, nemohl svým tělem dokázat. Vedení marionetám nedovoluje přímou hru s rekvizitou. *„Nevyhovuje ji hra s rekvizitou či fyzický kontakt s partnerem (rvačky apod.) ani rychlé pohyby na scéně (honičky atd.), jež působí nemohoucně až trapně“* (Richter, 1985, s. 58).

1.2.3 LOUTKY VEDENÉ ZEZADU

Tyto loutky mají několik zástupců, jejichž základním znakem je, že jejich vodič je postaven za nimi samotnými. V popředí bývá umístěna loutka samotná a pomocí táhel, tyček je vedena otevřeně rukama vodiče. Pozornost diváka upoutává loutka v popředí a přítomnost živé postavy není pro hru loutky překážkou. Takto vedené loutky bývají nazývány manekýnem. Technika vedení je různá, manekýnem může být i samotná panenka, kterou drží vodič v ruce. Může využívat techniky vedení od javajek, maňásků, kdy ruce vodiče jsou navlečením spojeny s rukama loutky. Tato jednoduchost v technice vedení je předpokladem pro její oblíbenost. Mezi loutky vedené zezadu můžeme přiřadit i stínové loutky, jejichž obraz vzniká pomocí světla a jejich fyzickému přitisknutí vodičem na plátno.

1.2.4 LOUTKY PLOŠNÉ

Plošné loutky mohou být oblíbené pro svou možnou jednoduchost v jejich ztvárnění. Zpravidla postačí papír, tužky, lepidlo a nějaká tyčka k umožnění vodění takové loutky. Hana Volkmerová v příručce *Loutka jako nástroj výchovy a vzdělávání* (2014, s. 41) popisuje plošnou loutku takto *„...je jednoduchým typem dvojrozměrné loutky, nejčastěji vytvořené z tvrdého papíru či překližky, upevněné na tyčce nebo drátě. Tento typ loutky má dosti zúžené pohybové možnosti a hraní s ním působí často jako rozpohybovaný obraz.“* Na výrazu loutky nejlépe pracuje její výtvarné pojetí. Taková loutka je ochuzena totiž o hrané mimické prvky. Je jí umožněn jen jednoduchý pohyb. *„Hraje už svým objevením se či zmizením a dále jednoduchými, ale výraznými náklony, posuny a otočkami.“* (Richter, 1997, s. 24).

2 LOUTKY V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Přítomnost loutky v mateřské škole vnímáme jako přítomnost hračky. Loutka plní mnoho funkcí v mateřské škole. Je nástrojem pro rozvoj dětí ze všech oblastí RVP PV. Je jakýmsi zástupcem, který může vstupovat do jakýchkoliv rolí, a tak nám pomáhá provázat jednotlivé oblasti vzdělání. V rukou učitele může být pomocníkem při úklidu, kamarádem z jiné země, nadaným sportovcem, maminkou i tatínkem, panem doktorem i přísným čertem. Anebo naopak jen pohádkovou postavou, která nám udělá radost, když vstoupí do hry a my ji můžeme sledovat. I samotný pedagog může být nahrazen. Loutka může připravit spoustu úkolů a her pro děti. Může si s nimi i zazpívat a zatančit. Loutka je hercem, který může přebírat spoustu rolí. „*V mateřské škole přispívají loutky k radostnému životu dětí v kolektivu, a právě svým optimistickým charakterem, působícím silně na city, mají vliv na vytváření základních etických a společenských vztahů*“ (Leština, 1995, s. 9).

2.1 LOUTKA JAKO HRAČKA

Hračka je přirozenou samozřejmostí v životě člověka, s její přítomností jsme v kontaktu celý život. V různých etapách životní však odlišně vnímáme. Hračka provází člověka i z historického pohledu. Její přítomnost můžeme dokázat i z archeologických vykopávek. „*Všeobecně se soudí, že zpočátku šlo o zmenšenou podobu nástrojů, náradí, loveckých zbraní, zvířat a předmětů z běžného života, které dětem sloužily k napodobování dospělých a potažmo i k spoluúčasti na pracovní činnosti rodiny a rodového klanu*“ (Opravilová, 2016, s. 91). Dítě si tak pomocí hračky navozuje situace, které si chce samo ověřit, chce získat nové zkušenosti a to prostřednictvím bezpečí, které mu hra a samotná hračka dovoluje. Především námětová hra dítěte odráží skutečnost, kterou je dítě obklopeno, a chce ji blíže poznat. Hračky jsou pak prostředky, které hru doplňují, zastupují reálné předměty ze života. „*Je zde obsažena obrazná představa, tedy přítomnost fantazie, používání symbolu – hraček, předmětů – které fungují jako zprostředkovatelé něčeho dalšího, co dítě zatím nemůže obsáhnout nebo reálně používat*“ (Koťátková, 2005, s. 14). Loutka samotná může jako hračka tedy zastupovat mnoho postav, jejichž přítomnost dítě vyžaduje, a prostřednictvím fantazie a hry samotné se ocitnout tam, kde je jim dobře.

2.2 LOUTKA A LOUTKOVÉ DIVADLO

Dětem bývá dobře ve světě dobrých zkušeností. Takový svět nám může poskytovat svět pohádky, kde i zlo samotné můžeme poznávat skrze pohádkový příběh a začínat se tak orientovat ve světě. Pohádky bývají odrazem reálných situací, a tak si dítě v bezpečí pohádkového příběhu utváří hodnoty svého života. Jednou z forem, jak se dítě setkává s pohádkou, může být i v mateřské škole loutkové divadlo, které může dětem poskytnout sám pedagog, může jít o profesionální divadlo, anebo si děti mohou jednoduché příběhy zahrát s loutkou samy. Divadelní představení zprostředkované profesionálními loutkoherci musí být promyšleně voleno podle věku diváka. V prostředcích divadla i samotném příběhu musí být pohlíženo na zkušenosti dětí, na možnosti jejich vnímání, na zájmy jejich věku. *„Bezpodmínečné je pozitivní vyznění příběhu. Přiměřené (a nutné) ohrožení hrdiny však snese, není-li naturalisticky zdůrazňováno a rozváděno, nevyvolává hlubší tíseň a nabízí východisko“* (Richter, 2015, s. 16). Důležité je také uvést funkce divadla. L. Richter (2015, s. 9) uvádí následující funkce: estetickou, poznávací a zobrazivou, apelativní, konativní a výchovnou, formativně společenskou, expresivní a vyjadřovací, oddechovou, rekreativní a zábavnou. Estetickou funkci budou děti vnímat jako prožitek krásy, ošklivosti a harmonie. Poznávací funkce je spjata s hravostí, skrze kterou objevujeme něco nového. Výchovná funkce divadla působí na hodnoty a postoje dětí. Společenské hodnoty a mravní chování utvrzuje funkce formativně společenská. Expresivní a vyjadřovací funkce přináší možnosti vyjádření subjektivních pocitů. Oddechová, rekreativní a zábavná funkce divadla je jeho nezbytnou, příjemnou a pro život dětí nepostradatelnou stránkou.

2.3 LOUTKA JAKO MOTIVAČNÍ PROSTŘEDEK

Přirozeným projevem dítěte je hra. Je to spontánní aktivita, jejíž volností děti přirozeně získávají nové zkušenosti. Oproti tomu je využívána v mateřské škole řízená činnost pedagogem. Vždy záleží na pedagogovi, aby svou volbou činností co nejvíce utlumil přechod mezi spontánní a řízenou aktivitou dětí. Určitě bude vhodné, aby děti vnímaly připravené aktivity jako pokračování své hry. Vstoupit takto volně do výchovně-vzdělávacích činností může dítě za pomoci něčeho jemu přirozenému a tím může být jemu právě přirozená hra a s ní také i hračka. Hračku může v takovém případě zastoupit nějaká z loutek, která vtáhne dítě do činnosti, aniž by ho musel

motivovat sám pedagog. *„Loutka působí hravou formou na děti, navazuje na jejich nejvladnější činnost – hru. Oživená loutka upoutává pozornost dětí, přispívá k vytvoření úzkého kontaktu s nimi a vyvolává jejich aktivitu. Intenzivně a přitom nenásilně přiměje děti bez velkého volního úsilí k plnění vyžadovaných úkonů, protože dítě ochotně vykonává to, co od něho chce oblíbená loutka“* (Leština, 1995, s. 9). Loutka nemusí jen stroze vystupovat za pedagoga, může také rozehrát nějaký příběh, který děti zavede nenásilně do činností, skrze které budou získávat nové zkušenosti a dovednosti, jež má pedagog naplánované. *„Práce s příběhem zároveň zpravidla nabídne řadu podnětů pro obohacení spontánních her, pohybových i jiných činností, pro zajímavě motivované výtvarné a pracovní činnosti, grafomotorická cvičení i různé pracovní listy atd.“* (Svobodová aj., 2010, s. 134).

2.4 LOUTKA JAKO VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍ PROSTŘEDEK

Pedagog v mateřské škole volí různé metody svého výchovného působení a vzdělávacího působení. Zvláště u metod výchovných nebývá jednoduché děti pro některé činnosti zaujmout. Zcela zřejmé je, že jako výchovný model, jako přirozený vzor chování, je pro děti sám pedagog. Mnohdy to takto děti nevnímají, nemají tendenci hledat v dospělém vzor svého chování. A zde může nastoupit do své motivační role opět loutka. Je dětem přirozenějším partnerem, je hračkou, která jim v ruce pedagoga může ukazovat směr při nabývání hodnot. Formou nápodoby mohou následovat chování loutky. Její projevy a chování si mohou brát za své. S loutkou se děti učí např. stolovat, dodržovat hygienu. Loutka může jít s dětmi na procházku. Může pomoci dětem najít oblečení a radit jim, jak při oblékání postupovat. I malé prohrašky může pedagog řešit skrze rozhovor dítěte s loutkou. I při samotné volné hře může být loutka dítěti partnerem. Může v ruce dítěte ožít, ve hře s ním spolupracovat a skrze ni lze navazovat přátelství s ostatními dětmi. Vzdělávací působení pedagoga díky využívání loutek se může měnit pro děti v přirozenější formu výchovy. Loutka může podporovat dětskou aktivitu a *„...aktivita evokuje prožitky (i opačně – prožitky jsou aktivující) a ty jsou úzce spjaté s emocemi, které podporují vnitřní motivaci, zájem a efektivnější zapamatování obsahu“* (Průcha a Koťátková, 2013, s. 54). Při využívání slovních metod může loutka zastoupit pedagoga. Například maňásek může být dobrým vypravěčem, může už umět číst a dětem tak předčítat příběhy, může dětem pomáhat vyhledávat v encyklopediích anebo loutka sama může

být zprostředkovatelem při práci s textem. Prostřednictvím divadla může odehrát dětem příběh a „*práce s textem uměleckého zaměření, např. s básněmi, pohádkami a příběhy, může mít podobu poslechu autorského jazyka pro rozšíření slovní zásoby a porozumění originálnímu obsahu*“ (Průcha a Koťátková, 2013, s. 55). Při volbě slovních metod lze loutku využít také při rozhovorech s dětmi. Během rozhovoru může pedagog nenásilně procvičovat získané poznatky, pomocí nich získávat zpětnou vazbu na volené činnosti pro děti. Možná lépe se dětem bude hodnotit jejich činnost v rozhovoru s loutkou než v přímém rozhovoru s pedagogem. Během rozhovoru nemusí být loutka v rukou učitele, skrze loutku se může ptát i samo dítě. I při didaktické hře může svou roli získat loutka, může dětem vysvětlovat pravidla hry a při opakování hry už pravidla opakuje sama loutka s některým z dětí. V metodách názorných a demonstračních lze využít loutku v roli organizátora nějaké exkurze, loutka může vystoupit jako vyslanec nějaké země anebo předložit dětem prezentaci fotografií. Loutka může dětem přinášet knihy, encyklopedie. I v praktických metodách má přítomnost loutky své opodstatnění, například nová písnička může být oblíbenou písní naší loutky, a tak nás ji může naučit. Při výtvarných činnostech nás může také loutka doprovázet, může nám pomocí slovní metody popisovat způsob práce s nějakým materiálem. V rukách dítěte si s ním může jeho výtvarný prohlížet. Zapojit loutku při využití metod myšlenkových operací lze také například při hrách se stavebnicí, v činnostech rozvíjejících předmatematické dovednosti. Děti mohou s loutkou vytvářet stavby, mohou leccos třídit, či řadit podle velikosti. Loutka může dětem pomáhat při skládání puzzlí, při hře pexesa. Metody situační a inscenační jdou ruku v ruce s funkcí loutky jako herce. Děti se skrze nějaké příběhy ze života učí analyzovat danou situaci. Hledají v příběhu zápletku, snaží se vzniklé situace řešit a hodnotit. Mohou samostatně vymýšlet, jak by příběh mohl dopadnout. A v těchto činnostech může být loutka hlavním aktérem, jelikož zprostředkuje celou situaci formou divadelního představení. Metoda didaktické hry je postavena na principu hry jako způsobu zábavy, radosti a zaujetí. Děti nesmí být do hry nuceny, ovšem mnohdy děti do hry nevstupují z důvodů svého ostychu. I zde může pomoci loutka. Jednak jako spíše motivační prvek při snaze dítě vtáhnout do hry samotné. Jinak může v ruce dítěte, pokud to hra dovoluje, zaujmout funkci podpory dítěte, může ho celou hru doprovázet. V ruce pedagoga může radit při hře dítěti a podpořit ho tak v zažití úspěchu. Určitě budou ostatní děti shovívavější, když bude spoluhráči radit loutka,

než samotný pedagog. Jak již bylo uvedeno, součástí didaktické hry bývá i dodržení pravidel hry. Uvedli jsme, že vysvětlování pravidel je metodou slovní. Jednotlivé vzdělávací metody se navzájem doplňují. Stejně tak u metody projektové je voleno více metod pro konkrétní výstupy projektu. Základem je ale prožitek dětí, který nám právě přítomnost loutky může přinášet. *„Úspěšné použití metod je podmíněno přípravou pomůcek, rekvizit, vhodně připravených materiálů a uspořádaného prostředí“* (Průcha a Koťátková, 2013, s. 54).

2.5 LOUTKA JAKO PROSTŘEDEK KOMUNIKACE

Všechny uvedené možnosti, jak dát loutce svůj prostor v mateřské škole, spojuje základní prvek, a tím je komunikace. Aby mohla komunikace mezi partnery v mateřské škole probíhat, je nutné její samotný rozvoj podporovat. Loutka může být nástrojem, pomocí něhož rozvíjíme v průběhu celé fáze přítomnosti dítěte v mateřské škole jeho řeč. Dítě zpravidla přichází do mateřské školy ve věku tří let. Jeho řečové projevy jsou v prvopočátečním stádiu vývoje. Stádium křiku, broukání, žvatlání a prvních slov je provázeno kolem 11. měsíce věku dítěte, v této době vznikají počátky porozumění řeči. Po druhém roce, kdy už dítě může navštěvovat mateřskou školu, dochází k prudkému rozvoji řeči. Dítě si osvojuje slova, začíná chápat jejich význam a postupně jich tak záměrně využívá v komunikaci. Slova si začíná dítě pomocí logických spojek osvojovat jako pojmy, začíná chápat slovo v souvislosti s jeho obsahem. Dítě, které má dostatečně podmětne prostředí, začíná rozvíjet svou řeč v rovině gramatické. Začíná užívat spojení slov, např. podstatných jmen se slovesem. Tato slova doplňuje přídavnými jmény. Rovinu lexikální rozvíjí dítě svými otázkami. Otázkou „Co je to?“ získává pro svou komunikaci nová slova. Kolem třetího roku často umí dítě až tisíc slov. Správný komunikační vzor v mateřské škole pomáhá dítěti s upevněním správné výslovnosti. Aktivity pro rozvoj řeči podporují trénink mluvidel. V pragmatickém významu řeči už dvouleté dítě začíná vnímat sebe jako součást komunikace mezi ostatními. Komunikaci využívá jako prostředek možného spolužití s ostatními. *„Podstatný je přitom fakt, že rozvoj gramatiky a slovní zásoby postupuje v souladu s rostoucími komunikačními potřebami dětí. Děti jsou schopny chápat a vyjadřovat stále složitější myšlenky, pocity, přání, dotazy aj. Právě proto je významné, do jaké míry jsou rodiče či jiná dospělí a také učitelky v mateřských školách schopny tyto komunikační potřeby dětí rozpoznávat a uspokojovat“* (Průcha a Koťátková, 2013,

s. 40). Příchod dítěte do mateřské školy může takový vývoj zpomalovat. Vnitřní nejistota dítěte z nových podnětů může bránit dítěti využívat řeč při komunikaci. Dítě může mít strach promluvit před ostatními, může mít strach, že nedostane dostatečný prostor pro vyjádření svých myšlenek. Vhodnou metodou, jak usnadnit dítěti vstup do komunikace v novém prostředí, může být využití komunitního kruhu. „*V komunitním kruhu se děti učí naslouchat druhým a nebát se samy promluvit a říci svůj názor. V komunitním kruhu mají všichni stejná práva a postavení, zažijí pocit sounáležitosti. Komunitní kruh je nástrojem porozumění, a tím i demokratického výchovného stylu*“ (Svobodová aj., 2015, s. 45). A právě v komunitním kruhu může zaujmout významnou roli právě loutka. V takto vedené komunikaci může zastávat tři významné role. V jedné z nich může být loutka jako partner pro dialog. Dítě může mít problém povídat samo za sebe a může tedy využít loutku a skrze ni promluvit ke svým kamarádům. Druhá role loutky je mnohdy nepostradatelná v počátcích komunikace v komunitním kruhu. Jak je výše uvedeno, komunikace není jen ve vyjádření svých myšlenek, je i formou porozumění a naslouchání druhému. To však může být problém u malých dětí, jejichž pojetí světa bývá mnohdy egocentrické. Učí se, že je nutné i partnerovi naslouchat a ve vyjadřování jeho myšlenek ho nijak neomezovat. A těmto novým dovednostem může pomoci naučit právě loutka. Loutka se může stát pravidlem, kdy dítě chápe, že hovoří jen ten, který má v ruce loutku. Můžeme tak velmi jednoduše usměrnit tok slov v komunitním kruhu. Tohoto principu může být obdobně využito i v kruhu diskusním, který se liší od komunitního kruhu tím, že k diskuzi bývá dítě podněcováno. V komunitním kruhu si děti mohou loutku posílat, ale pokud nemají potřebu sdělovat své myšlenky ostatním, loutku jen podají následujícímu dítěti v kruhu. V diskusním kruhu se může ptát jiný kamarád nebo sám pedagog. Že se dítě stává partnerem pro diskuzi, mu můžeme upevnit tím, že má v ruce loutku. V dané době může mít další loutku v ruce i pedagog a je možné tak vnést loutku do její třetí významné role, a to je v komunikaci s dětmi. V této roli zastane loutka pedagoga, tedy druhého partnera v komunikaci, kdy má například dítě ostych mluvit s dospělým, a své potřeby něco sdělit uspokojí v komunikaci s loutkou. Komunikace mezi dítětem a dospělým může mít i význam v individuálním vztahu s dítětem. Skrze loutku můžeme získávat informace a rozpoznávat individuální potřeby dětí. „...v určitých situacích se dítě dokáže snáze svěřit se svými nejnítěrnějšími pocity oblíbené hračky, loutce, maňáskovi nebo naznačit své aktuální citové rozpoložení.“

Pro dospělého je to někdy signál k okamžité, konkrétně zaměřené citové pomoci dítěti, případně k hledání příčin a řešení jeho problémů“ (Fichnová a Szobiová, 2007, s. 87). Význam loutky využití v komunikaci s dětmi je tak nepostradatelnou možností využití loutky v mateřské škole.

2.6 LOUTKA JAKO PROSTŘEDEK ROZVOJE TVOŘIVOSTI

Loutka přináší dětem v mateřské škole podněty pro jejich tvořivost. Tvořivou činnost můžeme ve spojení s loutkou nacházet jak obecně k motivaci k jakýmkoliv tvořivým činnostem, tak i přímo ke tvořivým činnostem spojených se samotnou loutkou jako předmětem. Tvořivá činnost dětí může spočívat ve výrobě loutek, ve výrobě jevištních kulis a v samotné tvořivé produkci dětského loutkového divadla.

2.6.1 VÝROBA LOUTEK

Loutka v mateřské škole může mít různé možnosti ztvárnění. I pro loutky v mateřské škole platí jejich typologické rozdělení podle způsobu jejich vedení. V mateřské škole ale můžeme rozdělit i loutky podle materiálů, ze kterých jsou loutky vytvořeny. Prvotně loutky můžeme v těchto institucích také rozdělit na loutky zakoupené a loutky, které jsou vytvořeny v mateřské škole. Mnohdy může být výrobcem loutek i samo dítě. Zdroj materiálů bude kritériem pro volbu, kdo bude loutku vyrábět. Ideální situací bude, když bude možné zkombinovat spolupráci pedagoga s dítětem. Tvrdé materiály jako dřevo nebo kov bude prvotně zpracovávat v mateřské škole sám pedagog. Využití dalšího materiálu, papíru, látky, plastových komponentů, přírodních materiálů, měkkých drátků nebo modelovacích hmot už může využívat dítě samo za asistence pedagoga. Nejjednodušším materiálem, při kterém bude pedagog muset nejméně zasahovat do výroby loutky, bude papír. V kombinaci s barvami může vznikat v rukách dětí mnoho zajímavých loutek. Z hlediska rozdělení podle vedení loutky půjde nejčastěji o loutky shora nebo zespodu vedených. Nejjednodušším výtvarným zpracováním bude papírová loutka vedená na špejli umístěné zespodu nebo shora těla loutky. *„Vystřihněte si z kartonového papíru lidskou či jinou figuru, případně ji upravte barvami či polepením barevnými papíry nebo látkami a zahrajte si jakoukoliv etudu. - Kromě řady dalších postřehů a poznatků dojdete asi k závěru, že plošná loutka je vlastně na půli cesty mezi obrazovou ilustrací a loutkou „stoprocentní“ (Richter, 1997, s. 24).* Větší omezení při výrobě loutek samotným dítětem bude mít například výroba maňáska. Jejím možným ztvárněním

bude loutka, která je obdobou maňáska, na základě jeho podobnosti ve vedení. Děti by mohly vyrábět tzv. dlaňové loutky. „Najděte ve skříni postarší palčák a kamsi do oblasti kořene ukazováčku na něj přichyťte oko. Nos už máme v podobě palce a tak můžeme zkusit, co s touhle loutkou dokážeme. Pak vezměme kuchyňskou chňapku či žínku, přichyťme k ní z jedné strany dvě oči, případně nos, navlékněme to na dlaň a máme druhý typ dlaňové loutky – čelní“ (Richter, 1997, s. 24). Dalším typem loutky, kterou mohou společně tvořit děti s pedagogem, je tzv. stolová loutka, která je zesponu vedená pomocí papírové trubky a kolmo na ni jsou umístěné lišty z překližky nebo tvrdého papíru. Tuto část může vytvořit dospělý a tělo loutky je pak tvořeno stejným způsobem jako loutka plošná, a tak tuto část mohou vytvářet samy děti. Šité loutky nebo loutky, jejichž základem je kus dřeva ozdobený různým textilem, pak budou vznikat zřejmě jen v rukou pedagogů. Děti ale mohou práci učitele sledovat, mohou pomáhat s výběrem látky pro loutku, vymýšlet a nakreslit podle charakteru postavy jak by mohl vypadat její výraz obličeje. Volba výroby loutek v mateřské škole je tedy převážně možná u loutek zesponu a plošných, shora vedených loutek. S malou pravděpodobností budou pedagogové s dětmi tvořit marionety nebo javajky. Zvláštní formou výroby je loutka pro stínové divadlo anebo manekýn. V tomto případě bude nejvíce, jako loutka zezadu vedená, používána v mateřské škole již hotová postava. Výroba jednoduchých loutek je poměrně nenáročná, a tak můžeme touto tvořivou aktivitou doplňovat mnoho činností dětí. Práce s příběhem může být motivována loutkou, kterou k aktuálnímu tématu vyrobí sám pedagog nebo může být dětmi vyrobeným společníkem, který nás bude celým příběhem provádět. Anebo vzniklá loutka může být výstupem všech předcházejících činností.

2.6.2 JEVIŠTĚ A VÝROBA KULIS

Divadelní hra vznikající v mateřské škole má svá specifika. Samotné divadelní představení ani v mateřské škole nevyžaduje striktně jeviště a ani kulisy nejsou podmínkou takto vznikajícího divadla. Divadlo můžeme hrát dětem nebo s dětmi přímo ve volném prostoru, loutka může rozehrávat příběh za stolem nebo za improvizovaně vytvořeným paravánem. Můžeme také zapojit tvořivou činnost dětí a pedagoga a kulisy si naopak pro divadelní představení vyrobit. Opět na příkladu práce s příběhem lze začínat s tím, že vytvoříme s postupně se rozvíjejícím příběhem i kulisy podle předlohy textu. Děti tak mohou zábavnou formou výtvarně zpracovávat své představy, kde se příběh odehrává.

2.7 LOUTKA JAKO PROSTŘEDEK ROZVOJE PŘEDSTAVIVOSTI A FANTAZIE

Představivost a fantazie je potřebným stavebním kamenem pro hru samotnou. Ve hře dětí jsou obě složky plně funkční. Děti „... dokáží bohatě fabulovat, tzn. nechávají volně proudit myšlenky a představy, vyslovují je bez autocenzury založené na srovnání s realitou. Zajímá je přenos již zažitých a zpracovaných zkušeností do fiktivních situací a možnosti vytváření nových originálních kontextů, které nejsou realitou omezeny“ (Koťátková, 2005, s. 14). Obě složky jsou nezbytné i pro samotnou hru divadelní. Jsou základem pro tvořivé činnosti dětí. Již při samotném výběru místa pro divadelní příběh nebo samotnou hru s loutkou mohou samy děti improvizovat na základě své představivosti a vytvářet tak místa, která se stanou malým jevištěm. Většina volně stojícího nábytku se může s trochou fantazie stát dětem divadelním prostorem. Představivost i fantazie jsou nezbytnou součástí při samotné výrobě loutek. Mnohdy nemusí jít o účelovou výrobu loutky jako loutky samotné. Může se jí stát i předmět, který nemá s podobou loutky nic společného do té doby, než s ním někdo rozehraje nějaký děj. Představivost a fantazie zde hraje roli ve volbě předmětu a také ve volbě příběhu, do kterého daný předmět svou typologií zapadne. Představivost a fantazie je pak i zcela nezbytná pro diváka, který hru s takovým typem loutky sleduje. Je tak možné, aby se nám zcela blízký předmět denní potřeby stal loutkou. „Například šátek jako součást oblečení, jako signalizační zařízení – třeba k mávání na rozloučenou, jako divadelní maska – na zakrytí tváře zloděje, jako rekvizita kouzelníka, uzlík na šátku vytvoří hlavičku improvizované loutky, tahadlo, ozdoby, obvaz...“ (Fichnová a Szobiová, 2007, s. 91). Představivost zde hraje svoji roli, je povzbuzována asociací myšlenek, zpodobněním s jiným předmětem na základě jejich blízkých znaků. Mnoho předmětů v nás vyvolává pocity, jež pak lze využít při volbě předmětu, který nám pak zastupuje loutku s nějakým charakteristickým rysem. L. Richter (1985, s. 55) v takových případech volby předmětu za loutku uvádí různá specifika ve volbě na základě toho, že není původní vzhled předmětu nějak přetvořen. Například struhadlo vnáší pocit drsnosti, palička na maso nás oslňuje svou rázností, loutky z plechovek mají nádech odpadkové nonšalance, loutky z láhví budou evokovat svůj původní obsah a loutky vytvořené z míčků do nás budou vnášet pocit hravosti. Uvádí také naopak, že „Původní věc však může být i v různé míře přetvořena: může jít jen o rozehrání nadité náprsní tašky v roli boháče, mohou ji však být i namalovány oči, mohou ji být dotvořeny

ruce a nohy, může jít o „kompletní“ loutku vyrobenou z náprsních tašek“ (Richter, 1985, s. 55).

2.8 LOUČKOVÉ DIVADLO V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Děti i pedagog dokážou vytvořit loutky, kulisy, improvizovaně využít například nábytek v mateřské škole, a tak zcela přirozeně svou tvořivou činností mohou přenést psaný text do divadelního zpracování. I samotná spontánní hra dětí může probíhat formou divadelního představení. Děti pomocí loutek mohou přehrávat situace, které jsou jim blízké, s kterými potřebují z různých osobních důvodů pracovat, pomocí hry s loutkou mohou zpracovávat své námětové hry. Podle E. Machkové uvádí S. Koťátková o dramatické hře: *„Může nabídnout jednoduchý děj nebo posloupnost dějů, které otevírají prostor pro spontánní tvoření, fantazii, prožívání, ale i rozhodování, improvizované vstupy dětí, přijetí postavy z příběhu a vstoupení do její role, jednání za tuto postavu i jednoduché jednání více postav v souhře (např. mezi dvěma jednotlivci nebo jednotlivce se skupinou)“ (Koťátková, 2008, s. 155).* V rukou pedagoga může rozehrát loutka svou roli v několika formách. Věra Hejhalová ve své knize *Práce s loutkou v jeslích a dětských domovech* (1988, s. 7) uvádí tři způsoby práce s loutkou. První je způsob, kdy vede pedagog jednu loutku a skrze ni komunikuje s dětmi. Druhý případ popisuje hru se dvěma loutkami. Loutky jsou vedeny oběma rukama čelem k sobě. V dialogu mezi sebou pak mohou přehrávat jednoduché veršované pohádky, mohou pomocí dramatické výchovy předvést jednoduchou píseň nebo tanec. Třetím způsobem práce s loutkou uvádí hru se třemi a více loutkami, kdy do dramatisace musí být zapojen ještě jeden člověk. Hlavním aktérem ale stále zůstává u divadla loutka sama. Člověk je jen nástrojem zprostředkávající její projev. Výrobou loutky dává loutce výtvarně a technicky zpracovaný charakter, jejím rozpořybováním ji uvádí do jednání. Loutka i ve společenství svého vodiče ještě ale nedosahuje plného významu. Nelze zapomenout na jejího diváka, jehož přítomnost je nezbytná, aby loutka plnila svoji zásadní funkci. Dítě jako divák skrze divadlo získává zkušenosti, utváří si hodnoty a poznává svět. *„Jedna ze základních přirozených potřeb dítěte, plynoucí z potřeby jistoty a bezpečí, je poznávat svět, orientovat se v něm, pochopit jeho řád – být po svém, často s užitím fantazie“ (Richter, 2015, s. 16).* Předmětem loutkového divadla bývá zpravidla příběh nebo pohádka. Loutkové divadlo zajišťuje dítěti setkání s literárním textem jiným způsobem než jeho pouhým

čtením nebo vyprávěním. Hlavně setkání s pohádkou v divadle je pro dítě přirozené. *„Pohádka není pravda ani lež. Pohádka je fantastický příběh, jehož fabule (souhrn popsaných událostí) je ověřena generacemi posluchačů a později čtenářů a diváků. Opakovanou interpretací se příběh ustálil v optimální podobě, která obvykle nepostrádá napětí a v níž nacházíme jistotu, že nakonec i přes mnohé útrapy a nástrahy dobro zvítězí nad zlem, dobré skutky budou po zásluze odměněny a zlé potrestány...“* (Svobodová a Švejdová, 2011, s. 107). Přestože literární předlohu může dítě znát, není to pro něj jako pro diváka překážkou. Naopak jejím opakováním může dítě příběh hlouběji rozpoznávat. To potvrzuje i L. Richter, který tvrdí, že dítě: *„O poznaném se chce opakovaně ujišťovat: opakování mu dává jistotu, že něco zná (proto vyžaduje, aby bylo dodržováno zafixované znění pohádky apod.). Podobnou jistotu mu dává paradoxně i nonsens, neboť tím, že dítě nesmyslnost odhaluje, aktivně si potvrzuje svou znalost a posiluje sebevědomí.“* (Richter, 2015, s. 16).

3 VYUŽITÍ LOUTKY V SOUČINNOSTI S RVP PV

V předešlých kapitolách bylo pohlíženo na možnosti, které nám loutka poskytuje obecně v mateřské škole. V této kapitole se pokusím nastínit, v jakých konkrétních případech lze loutku využít v přípravách pedagoga, aby pomocí loutky uvedl dítě do činností, které jsou vybírány v souladu s dosahováním očekávaných výstupů RVP PV. U jednotlivých vzdělávacích oblastí uvedu jen některé příklady, kdy je možné s loutkou spolupracovat, a chtěla bych tím dokázat, že využití loutky je možné ve všech vzdělávacích oblastech RVP PV a lze ji zapojit do mnohých vzdělávacích nabídek.

3.1 DÍTĚ A JEHO TĚLO

V této oblasti bude moci loutka vystupovat spíše v sólovém projevu loutky jako jednotlivce. Samozřejmě v rámci motivace k pohybovým činnostem se může sehrání příběhu týkat zvoleného tématu týkajícímu, např. péče o své vlastní tělo. Příběh může mít nádech sportovní, zdravotní. Loutka sama o sobě může mimo příběh divadelně zpracovaný vystupovat jako lékař, který učí děti poznávat tělo, jako sportovec, který dětem předvádí. Může dětem zprostředkovat relaxaci, naučit děti nějakému tanci. Vysvětlí dětem, jak to může dopadnout, když si nebude mýt ruce. Hledá s dětmi jejich oblečení a napovídá jim při postupu oblékání. Samotnou výrobou loutky nebo tvořením divadelních kulis mohou děti získávat výtvarné dovednosti. Loutkám mohou děti stavět ze stavebnic domečky, navlékáním korálek můžou zdobit např. loutku princezny a podporovat tak rozvoj jemné motoriky.

3.2 DÍTĚ A JEHO PSYCHIKA

Tato oblast zahrnuje rozvoj jazyka a řeči, a je tak proto s projevem loutky velmi úzce spjata. Děti mohou pomocí loutkového divadla prožívat příběh. Loutce můžou naopak své zážitky vyprávět. S loutkou se mohou učit novým básničkám. Mohou pracovat se zvukovou stránkou slov. S loutkou mohou vést rozhovor. V kontaktu s ní se učí novým slovům. Vlastní tvořivou divadelní hrou zkouší vymýšlet příběh, pracují se svou fantazií. Sledováním divadelního představení se snaží udržet pozornost. Paměť pak zdokonalují převyprávěním děje příběhu. Výroba loutek podporuje dětskou tvořivost. S loutkou můžeme provádět činnosti potřebné k rozvoji matematických dovedností. Mnohá loutka nám může pomáhat třídit i počítat. Loutka otvírá i svět

knih. Loutce se děti mohou svěřit při těžkostech v nějaké činnosti. Jejím prostřednictvím může pedagog s dítětem hodnotit výsledky jeho samostatné činnosti. Prostřednictvím divadelní hry se setkáváme s různými projevy chování. Loutka může vstupovat i do role, kdy ona sama bude v některých činnostech potřebovat pomoc dítěte. Dítě tak může pomoci, může pro loutku samostatně něco zařídit a tím se dostává do pozice toho, který zná a něco umí. Získává tak možnost zažít pocit úspěchu, své vlastní hodnoty, a tím se zvyšuje zároveň jeho sebevědomí.

3.3 DÍTĚ A TEN DRUHÝ

Dítěti komunikace s loutkou může pomáhat navazovat kontakty s dospělými. Pomocí loutky se naučit pravidlům v komunikaci. Skrze loutku může dítě navazovat s dětmi herní kontakty. Loutka může vstoupit mezi děti a pomoci jim s vyřešením jejich problému. V začátcích školní docházky může být mnohým dětem loutka kamarádem, mohou prostřednictvím ní poznat, jak významné je kamarádství. Loutka dokáže vnímat smutek dítěte, dítě tak může získávat zkušenost, jak se zachovat, když je smutný někdo jiný. Loutka mnohdy dítěti nabídne pomoc a po jejím vzoru se naučí také pomáhat druhým. Se společností loutky v mateřské škole zažívá pocit pohody s ostatními dětmi.

3.4 DÍTĚ A SPOLEČNOST

Loutka může dětem předvádět základy slušného chování ve společnosti ostatních. Může také zaujmout roli, v níž dětem ukáže, jak neslušně se někdo chová. Loutka dítě každé ráno pozdraví, o něco ho poprosí, při odchodu domů se s každým rozloučí. Tyto prvky slušného chování pak přirozeně mohou děti přijímat za své. Loutka může být tím, kdo dětem upřesňuje a vysvětluje pravidla společného soužití v mateřské škole. Samotné divadelní představení je pro děti přínosem v poznání pravidel, jak se chovat, pokud jsme v roli diváka. O poznání víc přináší samotná návštěva loutkového divadla mimo objekt mateřské školy. Různé historicky ztvárněné loutky nám mohou přibližovat dějiny lidstva.

3.5 DÍTĚ A SVĚT

Loutka ocitající se během hraného příběhu v nebezpečné životní situaci může pomáhat vnímat dětem nebezpečí v reálném světě. Loutka může zprostředkovat dítěti poznání, jak se nebezpečným vlivům v našem prostředí bránit. Na loutce

můžeme dětem ukázat, jak by takové setkání s nebezpečnými vlivy mohlo dopadnout. Loutka, která se chová bezpečně, může být morálním příkladem dětem a skrze ni mohou děti upevňovat své životní hodnoty. Loutka může být naším průvodcem při poznávání cizích zemí. Vytvořená loutka se může stát průvodcem země, odkud pochází, a děti si tak mohou uvědomovat existenci jiných národů. S loutkou můžeme poznávat celou naši zeměkouli a můžeme se s ní vydat i do vesmíru. Loutkové divadlo plné loutek ztvárňujících zvířata a doplněné navíc o vyrobené kulisy s nákresey zástupců naší flóry se může stát velmi inspirativním pro uvědomování si vztahů v přírodě a vztahů k přírodě z pozice člověka.

4 VÝZKUM VYUŽITÍ LOUTEK V MATEŘSKÝCH ŠKOLÁCH NA KONSTANTINOLÁZEŇSKU

Pro svoji výzkumnou práci jsem volila cestu smíšeného, kvalitativního i kvantitativního, výzkumu. K získání potřebných dat jsem využila kombinaci dvou metod. Metody dotazníkového šetření ve všech čtyřech konstantinolázeňských mateřských školách a metody rozhovoru s jejich pedagogy. Vytvořený dotazník obsahuje 23 otázek. Je kombinací uzavřených, polouzavřených a otevřených otázek. Většina otázek je uzavřených a polouzavřených. Cílem dotazníku bylo shromáždit data, která by vypovídala o situaci využití loutek ve vybraných mateřských školách. Otázky byly postaveny tak, abych mohla porovnat výše uvedené možnosti jak využít loutku s realitou v mateřských školách a zjistit tak, nakolik je loutka pro pedagogy pomocným prostředkem při výchově a vzdělávání dětí a také, do jaké míry přináší samotná loutka dětem jen radost a nenásilně je tak vtahuje do světa poznání. Otázky polostrukturovaného rozhovoru byly vybrány jen jako doplňující k některým vybraným otázkám z dotazníku. Rozšiřují tak zjištění o informace, které nemohly být zjištěny pomocí dotazníkového šetření.

4.1 MATEŘSKÉ ŠKOLY

Pro svůj výzkum jsem si zvolila mateřské školy Mikroregionu Konstantinolázeňsko, konkrétně MŠ V Bezručicích, Konstantinových Lázních, Černošíně a Záchlumí. Jde o obce s menší hustotou obyvatelstva. Všechny mateřské školy pracují podle svého ŠVP vytvořeného v souladu s RVP PV. Jednotlivé třídy pracují podle třídních vzdělávacích programů. Žádná z mateřských škol nepracuje s dětmi podle žádného alternativního vzdělávacího programu.

4.1.1 USPOŘÁDÁNÍ DĚTSKÝCH SKUPIN

Mateřské školy v Bezručicích, Konstantinových Lázních a Černošíně jsou dvoutrídní. Mateřská škola v Záchlumí je jednotřídní. Jako jediná je třídou se smíšeným věkovým rozpětím. V době mého výzkumu neměla pouze tato mateřská škola a mateřská škola v Konstantinových Lázních přijaté děti mladší tří let. Rozdělení tříd u ostatních institucí je od dvou do čtyř let a od pěti do šesti let. V černošínské třídě mají děti s odkladem školní docházky ve věku sedmi let. Věkově smíšenou třídu v Záchlumí navštěvují aktuálně děti ve věkovém rozpětí tří až šesti let. Mateřská škola

v Bezručicích má v době provádění výzkumu 36 přijatých dětí, V Konstantinových Lázních 34 dětí, v Záchlumí 24 dětí a Černošíně 43 dětí.

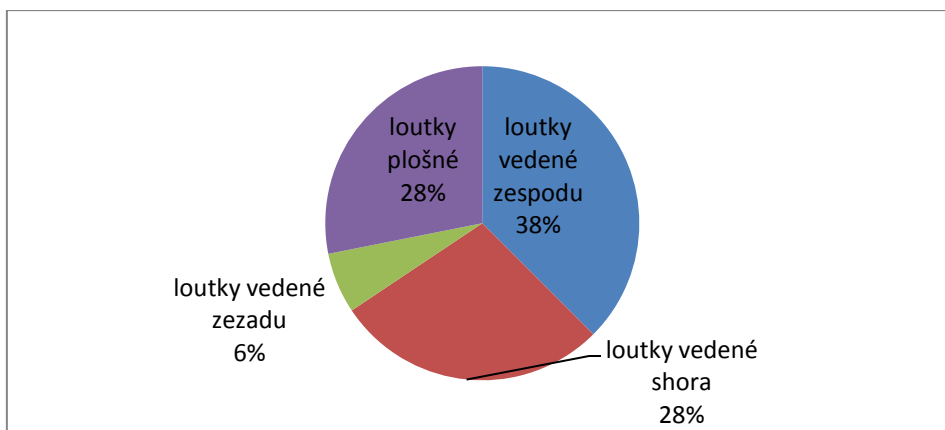
4.1.2 ZÁKLADNÍ INFORMACE O PEDAGOGICKÉM OBSAZENÍ

V době mého výzkumu byli dotazováni v mateřské škole v Bezručicích tři pedagogičtí pracovníci. Jeden z pedagogů je zařazen do pozice vedoucí učitelky. Ředitelka mateřské školy není v mateřské škole soustavně přítomna, vykonává funkci společného ředitele pro mateřskou i základní školu v Bezručicích. Vedoucí učitelka ve věku 60 let má praxi v mateřské škole 36 let. Další z učitelek uvádí věk 52 let a 31 let praxe. Třetí učitelka ve věku 51 let 30 let praxe. Za mateřskou školu v Konstantinových Lázních byla dotazována ředitelka školy ve věku 63 let a s délkou praxe 43 let a učitelka ve věku 57 let a dvacetiletou praxí. Za tuto mateřskou školu odpovídala i asistentka pedagoga ve věku 20 let a jednoletou praxí. Údaje za mateřskou školu v Záchlumí poskytla učitelka ve věku 44 let a tříletou praxí, učitelka ve věku 36 let a tříletou praxí. Doplněním byly informace od asistenta pedagoga ve věku 38 let s počáteční praxí od října 2016. Ředitelka školy je zároveň ředitelkou základní školy a pro svou minimální pedagogickou činnost v mateřské škole nebyla dotazována. Za mateřskou školu v Černošíně odpovídaly dvě učitelky a ředitelka školy. Učitelky ve věku 50 let a deset let praxe a ve věku 56 let a 35 let praxe. Ředitelka školy ve věku 63 let a s čtyřicetiletou praxí.

4.2 VYHODNOCENÍ DOTAŽNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ – LOUTKA V DOTAŽOVANÝCH MATEŘSKÝCH ŠKOLÁCH

Otázka č. 1 – Jaké loutky máte v MŠ k dispozici?

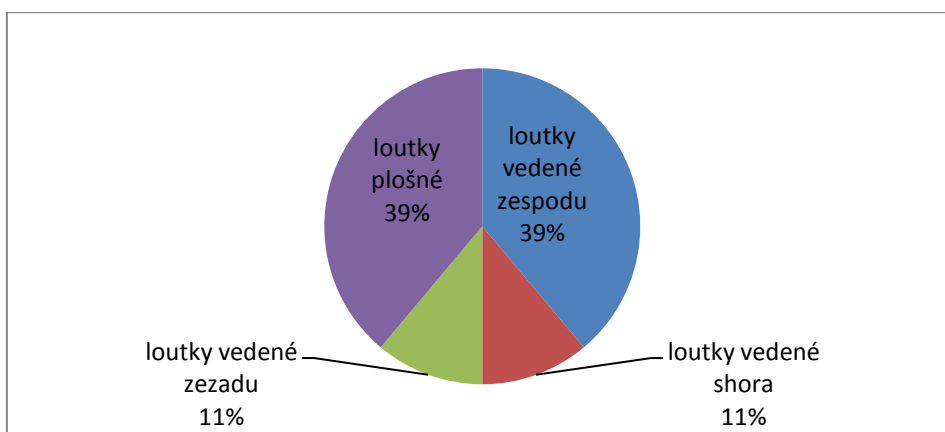
Touto otázkou bylo zjištěno, že nejvíce zastoupeným typem loutek v mateřských školách je loutka vedená zespodu. Její zastoupení potvrdili všichni dotazovaní pedagogové. Loutky vedené shora nejsou zastoupeny pouze v MŠ v Záchlumí. V ostatních MŠ jejich přítomnost uvádí alespoň někteří pedagogové a jejich četnost je totožná s četností loutek plošných. MŠ v Záchlumí nepotvrzuje ani zastoupení plošných loutek, uvádí však jako jediná, že mají k dispozici loutky zezadu vedené. Celkové zastoupení loutek v dotazovaných mateřských školách uvádí graf č. 1

Graf č. 1 – Jaké jsou loutky k dispozici v MŠ

Otázka č. 2 – Jaký typ loutky využíváte ve svých činnostech

Odpovědi na tuto otázku blíže uvádí, jaké ze zastoupených loutek využívají pedagogové ve svých činnostech. Četnost loutek podle typologického rozdělení uvádí graf č. 2.

Graf č. 2 – Jaké loutky využívají pedagogové ve svých činnostech

Tato otázka je polouzavřená a dotazovaní v ní uvádí, jaké využívají loutky. Nejčteněji jsou využívány loutky zespodu vedené a loutky plošné. Dotazovaní toto rozdělení doplňují tím, že využívají maňásky, prstové loutky a loutky plošné v dřevěném zpracování. Loutky shora vedené uvádí jen MŠ v Bezručicích a Konstantinových Lázních. Loutky zezadu vedené uvádí jen MŠ v Záchlumí, ovšem neuvádí blíže, jaké loutky je zastupují.

Otázka č. 3 – Jsou loutky volně dětem k dispozici?

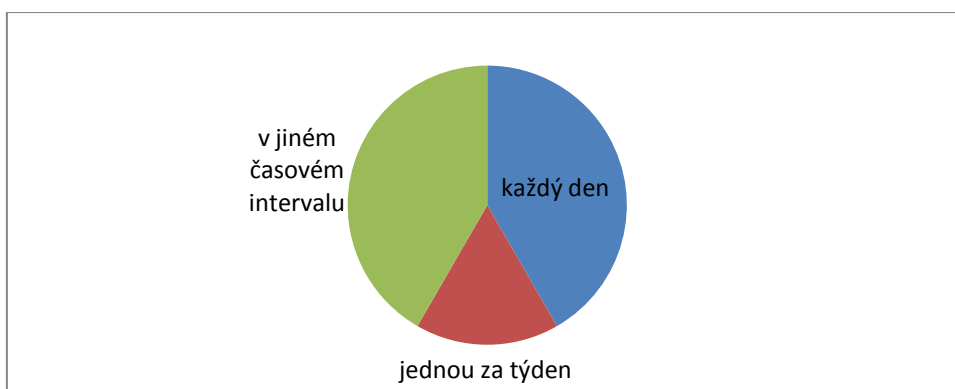
Poměr kladných, záporných odpovědí a uvedení jiné možnosti znázorňuje graf č. 3.

Graf č. 3 – Jsou loutky volně dětem k dispozici

Kladné odpovědi uvádí devět dotazovaných pedagogů. V MŠ Záchlumí se pedagogové neshodují v odpovědích na tuto otázku. Jeden z pedagogů uvádí, že dětem nejsou loutky volně k dispozici, druhý z pedagogů uvádí kladnou odpověď a asistent pedagoga uvádí také kladnou odpověď, ovšem s dodatkem, že jsou loutky k vypůjčení jen na požádání. Dva pedagogové z MŠ v Černošíně uvádí, že jsou volně k dispozici jen některé loutky a doplňují, že volně dostupné nejsou jen dřevěné plošné loutky.

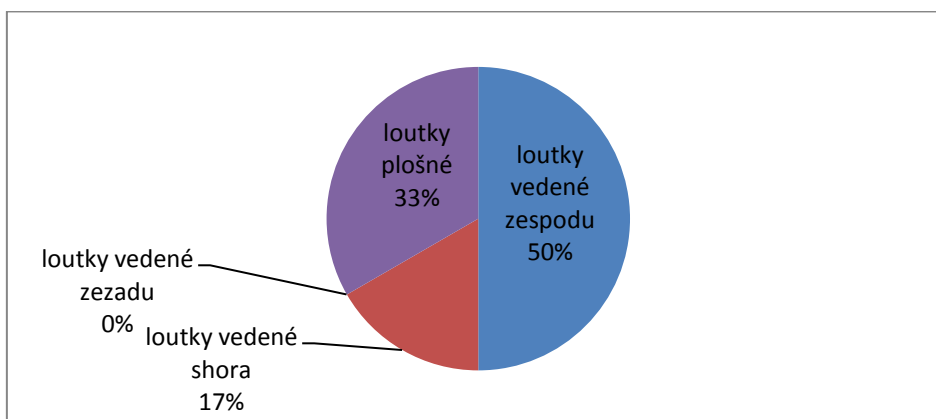
Otázka č. 4 - Jak často jsou děti s loutkou v kontaktu?

Graf č. 4 – Jak často jsou děti s loutkou v kontaktu

V této otázce vybírali pedagogové ze tří odpovědí. Graf znázorňuje, že dotazovaní využili ve stejném poměru možnost, že jsou děti s loutkou v kontaktu každý den a možnost, že jsou s ní v kontaktu v jiném časovém intervalu. Tuto informaci doplňují pedagogové z MŠ v Konstantinových Lázních a MŠ v Bezručicích tím, že jsou děti s loutkou v kontaktu podle jejich vlastního zájmu. Jeden z pedagogů z MŠ v Záchlumí svoji odpověď doplňuje, že jsou děti v kontaktu s loutkou 1 – 2 krát za měsíc. Ostatní pedagogové z téže školy uvádí, že jsou s ní děti v kontaktu jednou za týden. Pouze všichni pedagogové MŠ v Černošíně shodně uvádí, že jsou s loutkou v kontaktu každý den.

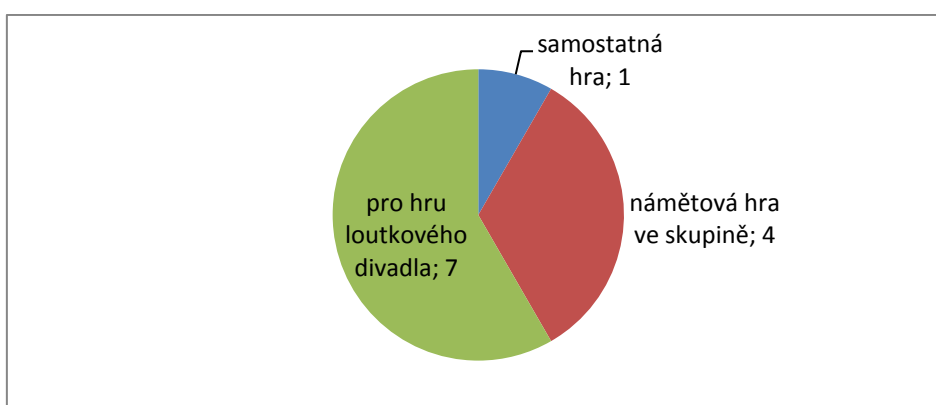
Otázka č. 5 – Jaký typ loutky využívají děti nejčastěji?

Graf č. 5 – Jaký typ loutky využívají děti nejčastěji

Z grafu č. 5 je patrné, že nejčastější loutkou využívanou dítětem jsou loutky vedené zespodu. To potvrzují odpovědi respondentů z MŠ v Záchlumí, Bezručic i Černošína. Časté využívání loutek plošných potvrzuje MŠ v Bezručicích a Konstantinových Lázních. Dva pedagogové z MŠ v Konstantinových Lázních a Černošína uvádí, že podle nich využívají děti nejvíce shora vedenou loutku. Časté využívání loutek vedených zezadu neuvádí žádná z mateřských škol. Tento fakt může být způsoben tím, že tyto loutky jsou k dispozici jen v MŠ v Záchlumí, kde ale pedagogové uvádí, že nejsou loutky dětem volně dostupné.

Otázka č. 6 – Za jakým účelem jsou děti v kontaktu s loutkou nejčastěji?

Graf č. 6 – Účel kontaktů dětí s loutkou

Nejméně využívají děti loutku k samostatné hře. Tu uvádí pouze jeden pedagog z MŠ v Černošíně. Ostatní mateřské školy uvádí námětovou hru ve skupině i hru loutkového divadla. Nejčastější využití loutek pro hru divadla uvádí nejvíce dotazovaných.

Otázka č. 7 – Navštěvujete s dětmi loutkové divadlo?

Graf č. 7 – MŠ a jejich návštěvy divadla

Všechny dotazované mateřské školy uvádí, že navštěvují s dětmi představení loutkových divadel. Tři pedagogové z MŠ v Záchlumí, Černošíně a Konstantinových Lázních uvádí, že divadlo s dětmi nenavštěvují. Všechny mateřské školy ale potvrzují, že současně s navštěvováním divadel využívají i jiných možností setkání dětí s loutkovým představením a doplňují, že divadla jsou zvána přímo do mateřských škol. Z dotazníků lze rozpoznat, že záporné odpovědi uvádí ve dvou případech mateřské školy s více třídami. Přesněji určeno, je uvádí pedagogové, u jejichž tříd je věkové uspořádání dětí dva až čtyři roky.

Otázka č. 8 – Jak často jsou děti s profesionálním loutkovým divadlem v kontaktu?

Předchozí otázku doplňuje graf č. 8 údaji, jak často zajišťuje mateřská škola dětem setkání s loutkovým divadlem.

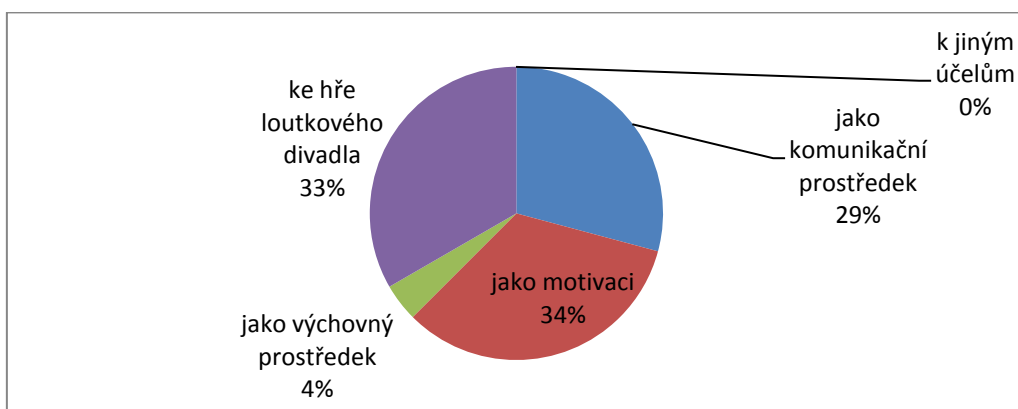

Graf č. 8 – Kontakt dětí s loutkovým představením

Dva pedagogové z MŠ v Černošíně uvádí, že jsou děti v kontaktu s loutkovým divadlem jednou za půl roku. Třetí z dotazovaných z téže MŠ uvádí, že jednou za rok. MŠ v Bezručicích využila odpovědi, že se děti setkávají s divadlem v jiné časové frekvenci, která je řízena nabídkou divadel. Přestože je MŠ v Záchlumí jednotřídní, neshodují se pedagogové ve svých odpovědích. Dva z nich uvádí, že je dětem zprostředkován kontakt s loutkovým divadlem jednou za rok, třetí pedagog uvádí, že se tak děje jednou za půl roku.

Otázka č. 9 – K jakému účelu používáte jako pedagog loutku?

V této otázce bylo nabídnuto pět možností odpovědí, z nichž pátá označovala jiné využití loutek s možností doplnění této odpovědi pedagogem. Jak ukazuje graf č. 9, páté možnosti nevyužil žádný dotazovaný pedagog.

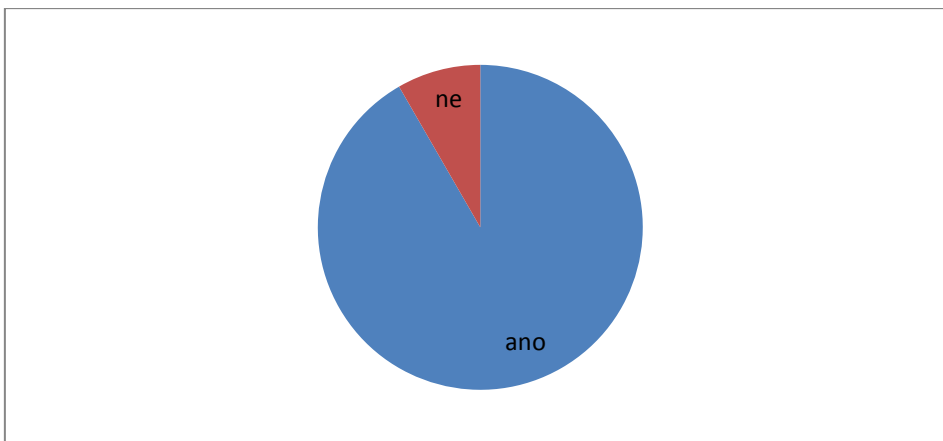

Graf č. 9 – Jak využívá pedagog loutku

Z grafu je patrné, že nejvíce využívá pedagog loutku jako motivační prvek a tato odpověď je uvedena všemi mateřskými školami, které také uvádí, že ji využívají i jako komunikační prostředek. Mimo černošínské MŠ uvádí ostatní mateřské školy, že loutku využívají ke hře loutkového divadla. Jako výchovný prostředek ji využívá jen jeden pedagog z bezručické MŠ.

Otázka č. 10 – Hrajete dětem v MŠ loutkové divadlo?

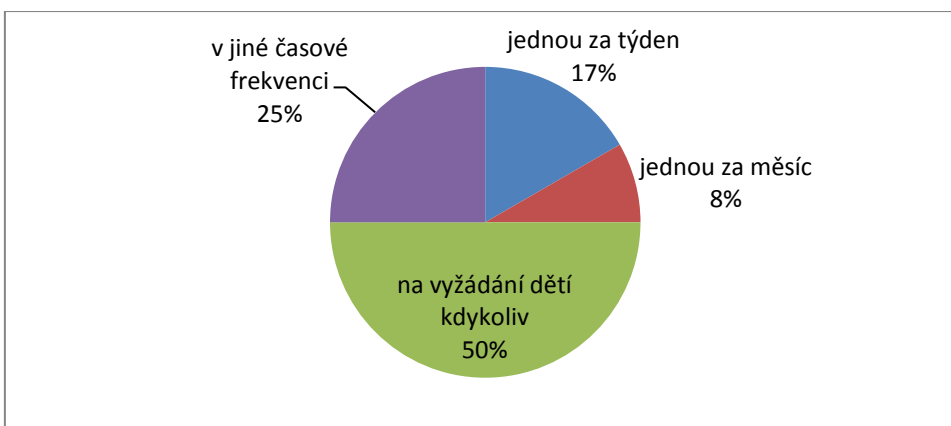
Tato otázka doplňuje předchozí zjištění upřesněním, zda v mateřských školách zprostředkovává loutkové divadelní představení sám pedagog.

Graf. č. 10 – Hraje pedagog dětem loutkové divadlo

V tomto grafu je záporná odpověď zastoupena jen jedním pedagogem z MŠ v Záchlumí. Ostatní dotazovaní odpověděli na tuto otázku kladně. V porovnání s odpověďmi z předchozí otázky dochází ke zjištění, že odpovědi pedagogů z MŠ v Černošíně jsou v těchto otázkách odlišné. V předchozí otázce uvádí, že nepoužívají loutku za účelem hry loutkového divadla a v této otázce ale odpověděli kladně. Tudíž uvádí, že dětem divadlo sami hrají.

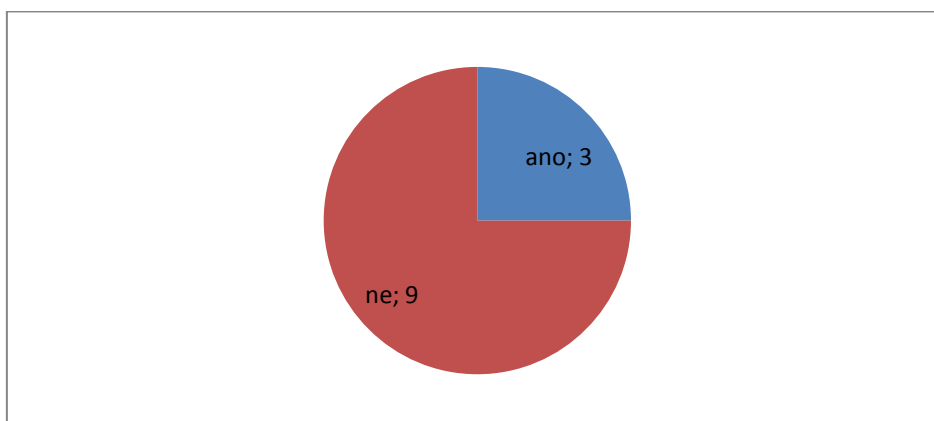
Otázka č. 11 – Pokud hrajete dětem loutkové divadlo, jak často se tak děje?

Graf. č. 11 – Častost hry loutkového divadla pedagogem

I v této otázce potvrzují svými odpověďmi pedagogové z MŠ v Černošíně, že divadlo dětem hrají. Je zřejmé, že u otázky č. 9 došlo jen k chybnému označení odpovědi. Tato MŠ uvádí, že hrají dětem divadlo na vyžádání kdykoliv, dva z pedagogů potvrzují, že hrají divadlo jednou za týden. Jednou za měsíc uvádí hru divadla jeden z pedagogů z MŠ v Konstantinových Lázních. Ostatní uvádí hru na vyžádání dětí nebo uvádí jinou časovou frekvenci, kterou nenabízely předchozí možnosti odpovědí.

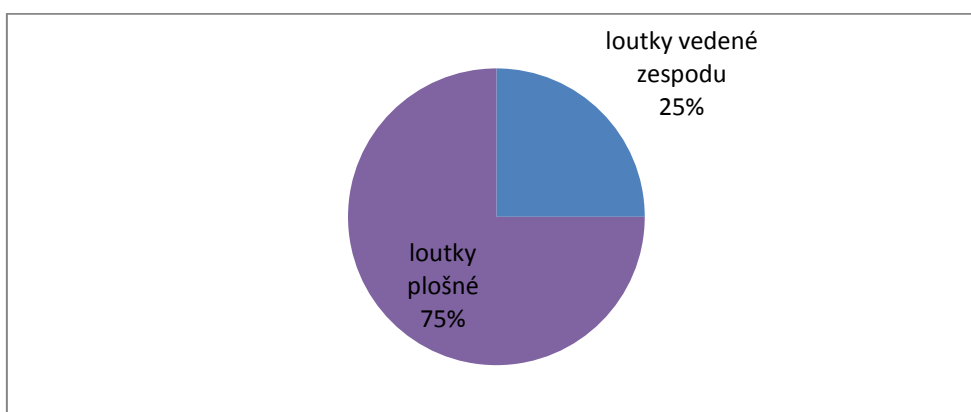
Otázka č. 12 – Vyrábíte si jako pedagog loutku sám?

Graf č. 12 – Výroba loutek pedagogem

Z grafického znázornění je zřejmé, že většina pedagogů si loutky sama nevyrábí. Jejich výrobu uvádí jen jeden pedagog z MŠ v Záchlumí a dva pedagogové z MŠ v Černošíně. Dva pedagogové z MŠ v Bezručicích doplňují svoji zápornou odpověď, že loutky vyráběli, ale nyní už tak nečiní.

Otázka č. 13 – Pokud ano, jaké loutky vyrábí pedagog?

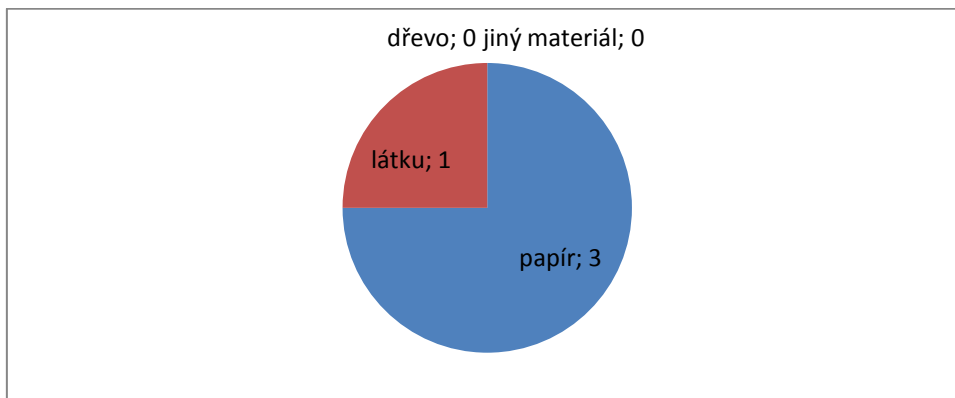
Graf č. 13 – Loutky vyráběné pedagogem

Tímto grafem je znázorněno zjištění, že pokud loutky pedagog vyrábí, tak především loutky plošné. Výrobu plošných loutek uvádí MŠ v Černošíně i MŠ v Záchlumí. Pedagog této školy uvádí i výrobu loutek vedených zespodu.

Otázka č. 14 – Jaký materiál používáte při tvorbě loutek?

K této otázce byly uvedeny čtyři možnosti odpovědí. Jako materiál byl uveden papír, látka a dřevo. Poslední odpověď navrhovala možnost jiného materiálu s možností

doplnění, o jaký materiál se jedná. Graf č. 14 ukazuje, že je využíváno jen papíru a látky.

Graf č. 14 – Používaný materiál pro výrobu loutek

Otázka č. 15 – Vyrábíte loutky s dětmi?

Ve všech dotazovaných mateřských školách alespoň jeden z pedagogů vyrábí loutky s dětmi. Graf č. 15 znázorňuje poměr celkově kladných a záporných odpovědí.

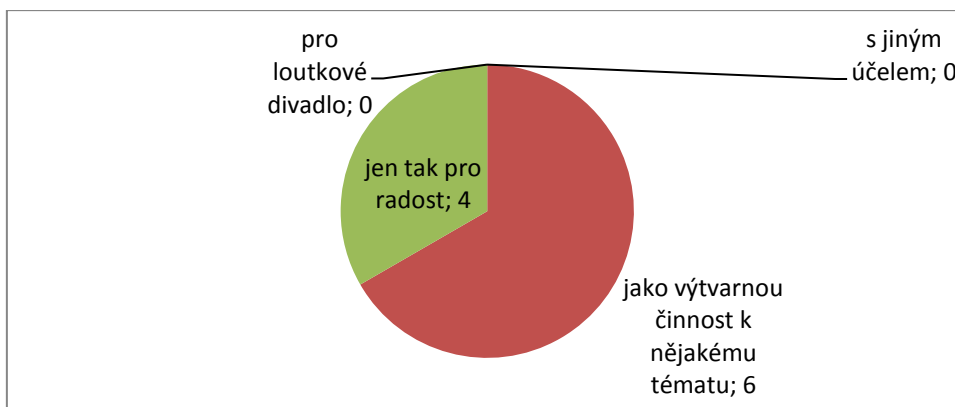

Graf. č. 15 – Výroba loutek s dětmi

Záporná odpověď je uvedena jen pedagogy z MŠ v Záchlumí a jedním pedagogem z MŠ v Černošíně.

Otázka č. 16 – Pokud ano, vyrábíte loutky nejčastěji?

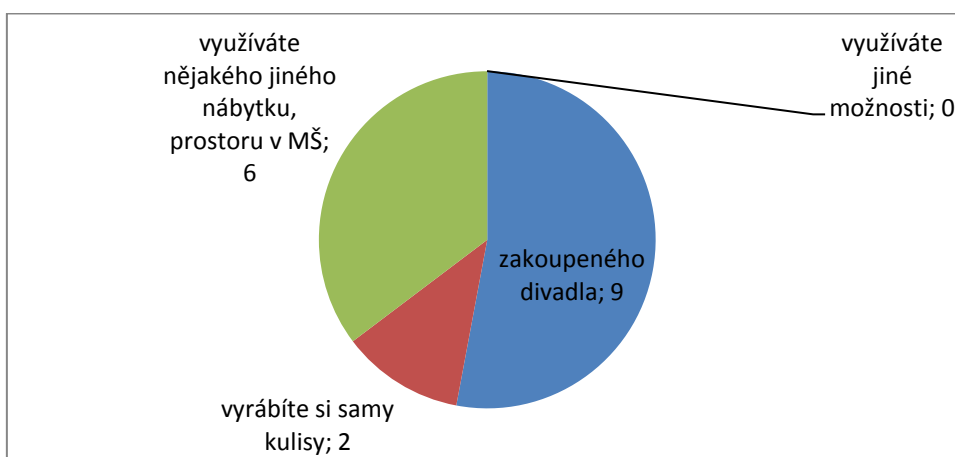
Tato otázka doplňuje otázku předchozí novými poznatky o účelu, s kterým vyrábí pedagog s dětmi loutky. Odpovědi znázorňuje graf č. 16.

Graf č. 16 – Účel výroby loutek

Nejčastěji dotazovaní uvádí, že vyrábí loutky jako výtvarnou činnost. Tak uvádí mateřské školy v Černošíně, Bezručicích i Konstantinových Lázních. Jen tak pro radost vyrábí loutky zmíněné mateřské školy a doplňuje je jedna odpověď z MŠ v Záchlumí.

Otázka č. 17 – Při hře loutkového divadla využíváte?

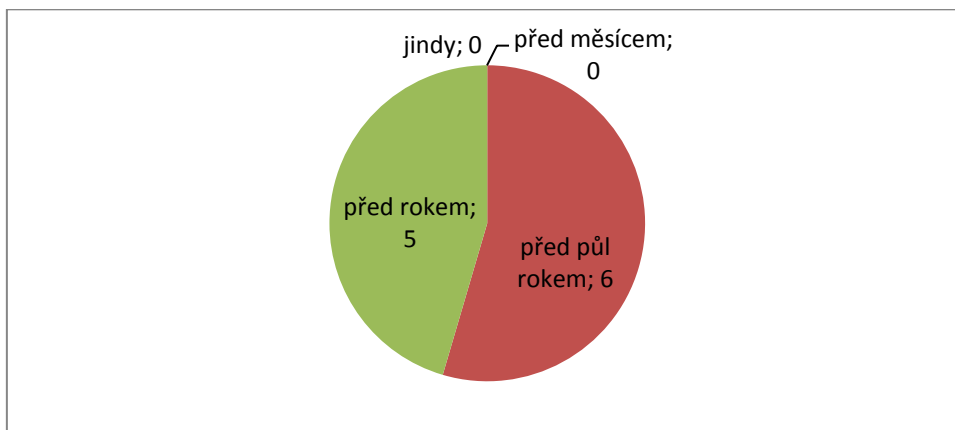
Graf č. 17 – Loutková divadla

Nejvíce je využíváno v mateřských školách zakoupených divadel. Jediná MŠ v Záchlumí zakoupeného divadla nevyužívá. Tato MŠ i ostatní využívají i možnosti využití nějakého jiného nábytku. Pouze pedagogové z MŠ v Bezručicích a MŠ Konstantinových Lázních si vyrábí ke hře loutkového divadla sami kulisy. Jiných možností pro hru loutkového divadla nevyužívá žádná z mateřských škol.

Otázka č. 18 – Jsou loutky, které máte v MŠ a ještě jste je nevyužili?

U této otázky byla volba jen ze dvou odpovědí. Všichni dotazovaní odpověděli, že v jejich mateřské škole nemají žádné doposud nevyužité loutky. Pro vyhodnocení odpovědí na tuto otázku není potřeba znázornění pomocí grafu.

Otázka č. 19 – Kdy jste naposledy zakoupily do MŠ novou loutku?

Graf č. 18 – Zakoupení nových loutek

Bylo zjištěno, že žádná z mateřských škol nezakoupila novou loutku před měsícem. MŠ v Bezručicích, Záchlumí a Černošíně udává, že ji zakoupili naposledy před půl rokem. V MŠ v Bezručicích doplňují tuto informaci, že loutky zakoupili jako vánoční dárek. Čtvrté odpovědi využil jeden pedagog z MŠ v Záchlumí s upřesněním, že o posledním zakoupení loutky nemá informace.

V dotazníku byl dán prostor i otevřeným otázkám, kterými bylo zjištěno, jaká loutka byla zakoupena do mateřské školy naposledy. Nebo jaká z loutek je využívána nejčastěji. Jaká loutka je pedagogovi největší pomůckou a jakou loutku mají nejraději samotné děti.

Otázka č. 20 - Jakou loutku jste zakoupili do MŠ naposledy?

K této otázce bylo zjištěno, že posledními zakoupenými loutkami do dotazovaných mateřských škol byly převážně prstové loutky. Ty ztvárňovaly pohádkové postavy. Byly zakoupeny do MŠ v Černošíně a MŠ v Záchlumí. Loutky s pohádkovým motivem byly také zakoupeny jako loutky plošné do MŠ v Bezručicích. Z maňásků byly zakoupeny postavy zvířat do MŠ v Černošíně. A do MŠ v Bezručicích byl zakoupen Kašpárek.

Otázka č. 21 – Jakou loutku využíváte nejčastěji?

V mateřských školách nejčastěji používají maňásky, kteří jsou maskotem třídy. Většinou se jedná o postavy zvířat, která zpodobňují místní označení rozdělení jednotlivých tříd. Postavy zvířat doplňuje postava Kašpárka v MŠ v Bezručicích a kostkovaného panáčka v MŠ v Černošíně.

Otázka č. 22 – K jakému účelu používáte loutku jako pedagoga nejčastěji?

V rukou pedagoga se ocitá nejčastěji loutka pro motivaci dětí, ke komunikaci, ke hře loutkového divadla nebo ke svolání dětí pro ranní přivítání.

Otázka č. 23 – Jakou loutku mají děti nejraději?

V oblíbenosti loutek jsou nejčastěji zastoupeny postavy zvířat s převládající převahou maňásková myšky, kterou uvádí MŠ v Černošíně. V MŠ v Záchlumí uvádí dva pedagogové maňásková včeličku a dle názoru třetího pedagoga je nejoblíbenější loutkou postava pana doktora. V MŠ Bezručicích je nejoblíbenější postava Kašpárka a MŠ v Konstantinových Lázních uvádí jako nejoblíbenější loutky mající podobu zvířátek.

4.3 VYHODNOCENÍ ROZHOVORU - LOUTKA V DOTAZOVANÝCH MATEŘSKÝCH ŠKOLÁCH

Jako druhá metoda byla využita metoda polostrukturovaného rozhovoru. Rozhovor nebyl veden se stejným počtem pedagogů, kteří byli dotazováni předchozí metodou. Otázky rozhovoru byly pokládány jen pedagogům, kteří svými odpověďmi rozšiřovali poznatky získané dotazníkem. Z vyhodnocení dotazníku vyplynuly nejasnosti u některých otázek, které jsem metodou rozhovoru upřesnila a získala tak nová data přinášející více informací o využití loutek v mateřských školách na Konstantinólázeňsku. Rozhovorem nebyly doplňovány odpovědi z mateřské školy v Konstantinových Lázních, kde mi bylo během sběru vyplněných dotazníků doporučeno, abych si případné nejasnosti doplnila mnou vymyšlenými doplňujícími odpověďmi.

Otázka č. 3 – Jsou loutky v MŠ volně dětem k dispozici?

Z vyhodnocení této dotazníkové otázky vyplynulo, že v mateřské škole v Černošíně jsou volně k dispozici dětem pouze některé loutky. Rozhovorem bylo zjištěno, že takto mají stanovená pravidla a dětem nejsou volně k dispozici jen plošné dřevěné loutky. Jejich využití při spontánních hrách vyhodnotili pedagogové jako pro děti nebezpečné. Druhý rozhovor byl veden v MŠ v Záchlumí, která v dotazníku uvedla, že nejsou dětem volně loutky k dispozici. Důvodem pro toto rozhodnutí je skutečnost, že

loutky v této mateřské škole jsou již zastaralé a několik už jich bylo během ranních her poničeno. Zejména dřevěné postavy loutek a postavy zvířat, jejichž tělo je tvořeno z tvrdého kartonu.

Otázka č. 6 – Za jakým účelem jsou děti v kontaktu s loutkou nejčastěji?

Rozhovor pro doplnění této otázky byl veden s pedagogy z MŠ v Černošíně a Záchlumí. Jeden z pedagogů v černošínské MŠ uvedl, že děti používají loutku za účelem samostatné hry. Rozhovorem bylo zjištěno, že k samostatné hře využívají děti nejvíce maňásky, kteří jsou maskotem třídy. Ty pak ve hře zastupují roli panenky nebo je děti vodí po třídě a po vzoru pedagoga jim vysvětlují novinky ze své třídy. Dotazovaný pedagog uvádí, že je tato činnost charakteristická především pro mladší děti. V téže mateřské škole také uvádí, že děti využívají loutek pro námětovou hru a pro hru loutkového divadla. Tuto skutečnost uvádí v rozhovoru pedagog, který má ve své třídě děti starší, ve věku 4 -7 let. Při hraní loutkového divadla dětmi dále uvádí, že si tyto děti vypůjčují pro hru loutky především ve dvojicích a ostatní děti se samovolně stávají diváky. Ve hře loutkového divadla se takto během rána vystřídá bez zásahu pedagoga i několik dvojic. V některých případech je pedagog vyzván, aby se stal také divákem. Dotázaný pedagog upřesňuje, že první dvojicí bývají častěji děvčata. V MŠ v Záchlumí byl dotazován jeden z pedagogů, aby upřesnil dětskou volbu pro práci s loutkou v námětové hře. Bylo zjištěno, že si děti pro tuto činnost půjčují loutky, které svým ztvárněním vybízejí k nějakému námětu pro hru. Často je zapůjčenou loutkou lékař, babička, myslivec nebo loutky zvířat. V dotazu ohledně dětského hraní loutkového divadla uvádí, že si často půjčují zejména prstové loutky jednotlivé děti a hrají si samy pro sebe divadlo.

Otázka č. 7 – Navštěvujete s dětmi loutkové divadlo?

V rozhovoru jsem se dotazovala, jaká divadla s dětmi mateřské školy navštěvují. Získané informace potvrzují návštěvy Divadla Alfa v Plzni, divadelní představení pořádané MAS Západní Čechy v Domě U Haranta v Bezručicích. Toto potvrzují dotazovaní pedagogové z MŠ v Bezručicích a v Záchlumí. V MŠ v Černošíně nepotvrdili jen návštěvu divadelních představení pořádaných v kulturním domě v Bezručicích. Na tato představení jsou zvány všechny mateřské školy spadající pod Mikroregion Konstantinolázeňsko. Několik dotazovaných uvádí i jiné možnosti setkávání dětí s loutkovým divadlem. V dotazníku doplňují, že divadlo přijíždí se

svým představením přímo do mateřských škol. V rozhovoru s pedagogy ze zmíněných mateřských škol mně bylo upřesněno, že se jedná o představení dětského divadla Z Bedny z Karlových Varů. Představení tohoto divadla je souhrou herců v kombinaci se hrou loutek. Divadelně zpracovány jsou klasické pohádky i příběhy s nějakým morálním podtextem, vytvořené pro mentalitu dětí mateřských škol. Děti jsou v průběhu hry do děje vtahovány. Mnohé děti se během představení přemění v samotného herce nebo loutkoherce. V rozhovoru s pedagogem z MŠ v Záchlumí a z MŠ v Černošíně jsem zjistila, že sami pedagogové vyznívali, že se děti z mateřských škol mnohem lépe cítí při převzetí role loutkoherce. Jako loutky jsou v tomto divadle využíváni maňásci a loutky zezadu vedené v podobě předmětů, které se v divadelním představení pohybují jako loutky. Obě mateřské školy navštěvují i divadla s marionetami. Opět v rozhovoru pedagogové uvádějí, že pozorováním vyhodnotili, že sledování divadla s marionetami není pro děti tak atraktivní jako předchozí způsob zpracování příběhu. Pedagogové se také shodují v názoru, že představení Divadla Z Bedny je dle jejich pohledu spíše cirkusem využívající ve svém představení loutky než kvalitním loutkovým divadelním představením. To však neznehodnocuje zjištění o loutkách samotných, kdy obě divadla dávají po představení prostor dětem, aby si loutky prohlédly. Na marionety se šlo podívat mnohem méně dětí než na loutky Divadla Z Bedny. U marionet se několik dětí vyjádřilo, že jsou některé loutky ošklivé. Maňásky, přestože v představení zaujímaly zápornou roli, si šly děti prohlédnout a vypůjčit si je.

Otázka č. 9 – K jakému účelu používáte jako pedagog loutku?

V MŠ v Černošíně uvádí k této otázce v rozhovoru pedagog věkově mladších dětí, že je pro něj loutka prostředníkem v jeho komunikaci s dítětem. Toto potvrzuje v rozhovoru i pedagog z MŠ v Bezručicích. Rozhovor s pedagogy z MŠ v Záchlumí uvádí, že často využívají loutku v komunitním kruhu a k řízení diskuze ve skupině. V téže mateřské škole byl dotazován asistent pedagoga, který doplnil své dotazníkové odpovědi v rozhovoru k této otázce s tím, že mu loutka pomáhá se začleňováním dítěte se speciálními vzdělávacími do kolektivu dětí. Během několika měsíců je dítě schopno zapojit se do komunitního kruhu. Motivací pro něj je loutka, která v komunitním kruhu koluje a může ji na chvíli mít u sebe. Loutka je také pro něj

motivací, jak pomoci dítěti při vstupu do mateřské školy. Skrze loutku společně s dítětem nacházejí možnosti pro hru. Při náročnějších činnostech, například při hrách se stavebnicí, dítě odmítá pomoc pedagoga a žádá pomoc od oblíbené loutky, kterou je maňásek kočky. Loutka pomáhá dítěti dostat se do klidného rozpoložení při odpočinku. Loutku si bere při odpočinku do postele. Asistentka dále uvádí, že skrze loutku může s dítětem řešit nesrovnalosti v jeho začleňování mezi ostatní děti. Upozornění a rady, které mu pomocí loutky sděluje, tak vnímá mnohem lépe a lépe se i sžívá s novými věcmi. Uvádí také, že je loutka důležitá i při přípravě ke spánku ostatních dětí. Děti pohladí v postýlkách maňásek včeličky a popřeje jim dobrou noc, stejně tak je i po odpočinku probouzí. Využití loutky s výchovným záměrem uvádí pedagožka z MŠ v Bezručicích a v rozhovoru svoji odpověď doplňuje tím, že je dětem loutka Kašpárka průvodcem hlavně v adaptačním období, kdy dětem předvádí, jak se mají snažit chovat v mateřské škole. Loutka je provází téměř celý den a upozorňuje je na malé nedostatky v jejich společném soužití s ostatními. Mnohé z dětí žádá loutku, aby jí předvedlo, jak si umí mýt ruce. Dotazovaná pedagožka také uvádí, že je loutka pro ni často pomocníkem i během stravování, kdy se stává motivací a pomocníkem při získávání stravovacích návyků v mateřské škole.

Otázka č. 12 – Vyrábíte si jako pedagog loutky sám?

V rozhovoru jsem se dotazovala v MŠ Bezručicích pedagogů, kteří svévolně doplnili zápornou odpověď na tuto otázku v dotazníku dodatkem, že už si loutky nevyrábí. Na otázku, proč toto tvrzení uvedli, jeden pedagog odpověděl, že si vyráběl dříve papírové prstové loutky. Blíže se ke své odpovědi vyjadřovat nechtěl. Doplnil však, že druhý z pedagogů toto tvrzení pouze opsal.

Otázka č. 16 – Pokud ano, jaké vyrábíte nejčastěji loutky?

Tato otázka navazuje na odpovědi, zda pedagog vyrábí s dětmi loutky. Pro doplnění zjištění, že si děti vyrábí loutky v mateřské škole jen tak pro radost jsem se v rozhovoru dotázala jednoho z pedagogů z MŠ v Záchlumí. Zjistila jsem, že si takové loutky děti vyrábí s pomocí pedagoga při ranních činnostech. Děti si volně vyrábí pohádkové postavy, zvířata nebo dokonce i postavy své rodiny a následně s nimi většina přehrává krátké scénky u stolu. Takovou loutku si pak děti odnáší domů. Bohužel nemá pedagog žádnou zpětnou vazbu od rodičů, jaké je další poslání této loutky v prostředí domova.

Otázka č. 17 – Při hře loutkového divadla využíváte?

Touto otázkou bylo zjištěno, že většina mateřských škol využívá pro hru loutkového divadla zakoupené divadlo. Žádný z pedagogů z MŠ v Záchlumí tuto možnost nevedl, a proto jsem využila opět rozhovoru v této mateřské škole. Zjistila jsem, že nemají zakoupené žádné dětské divadlo. Pro hru divadla využívají prostor domečku, jehož původním účelem je obchod. Využívají také nově zakoupenou Polikarpovu stavebnici. Z komponentů této stavebnice vytváří různé druhy kulis nebo pomocí látky vytvoří improvizovaně paraván.

Otázka č. 19 – Kdy jste naposledy zakoupili do MŠ novou loutku?

Bylo zjištěno, že naposledy zakoupili do mateřských škol loutku před půl rokem a některé mateřské školy před rokem. V MŠ v Bezručovicích upřesnili, že ji zakoupili jako vánoční dárek, proto jsem v rozhovoru oslovila pedagogy z MŠ v Záchlumí a z MŠ v Černošíně. V rozhovoru jsem se dotazovala, s jakým účelem zakoupili naposledy do mateřské školy loutku. Ani jeden z pedagogů nevedl, že by ji zakoupily se záměrem získání didaktické pomůcky k nějakému aktuálnímu projektu. Obě mateřské školy se shodují, že loutky zakupují jen na základě nabídky firem zabývajících se distribucí didaktických pomůcek do mateřských škol.

4.4 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

Cílem mého výzkumu bylo zjistit, jak je loutka v mateřských školách využívána. Pro zjištění těchto údajů, jsem si jako výzkumný vzorek vybrala několik mateřských škol, od nichž jsem získala informace pomocí dotazníkové metody doplněné metodou rozhovoru. Z odpovědí dotazovaných je zřejmé, že jsou loutky v těchto mateřských školách zastoupené. Dle uvedené typologie loutek jsou zastoupeny všechny typy podle způsobu vedení loutky, nejsou však všechny typy zastoupeny v každé mateřské škole. Další specifikací mého výzkumu bylo zjištění, jak často jsou děti s loutkou v kontaktu. Výpovědi dotazníku potvrzují, že jsou děti v kontaktu s loutkou minimálně jednou týdně a že loutka bývá dětem volně k dispozici jako ostatní materiální vybavení mateřské školy v podobě hraček a didaktických pomůcek. V jednom případě mateřské školy toto tvrzení nelze potvrdit, dětem nejsou loutky volně k dispozici s uvedeným důvodem, že je děti ničí. Dalším výzkumným prvkem bylo zjistit, do jaké míry využívá loutku sám pedagog ve svých činnostech. Všichni dotazovaní pedagogové uvádí, že loutku využívají. Je jim pomůckou při komunikaci

s dětmi, v době adaptace dětí v MŠ, při motivaci dětí a také jako prostředník prosociálních činností dětí. Pedagogové využívají loutku také ke hře loutkového divadla v mateřské škole. Stejně tak ji využívají samotné děti. Mateřské školy zajišťují dětem setkání s profesionálním loutkovým představením, díky kterému se děti v případě návštěv divadla mimo mateřskou školu uvádějí do společenských vztahů a získávají tak nové zkušenosti. Bohužel dotazník jen minimálně zmiňuje samotnou tvořivou činnost pedagoga a dětí. Mimo samotnou hru loutkového divadla jen minimálně dotazovaných vytváří samo loutky nebo loutky vyrábí s dětmi. Žádná odpověď neudává, že by využívali pro hru loutkového divadla samostatně vytvořené loutky. Pozitivním zjištěním bylo, že pedagogové doplňují loutky v mateřských školách o nové alespoň jejich zakoupením. Nepotvrzuje se ale, že by loutky zakoupili k nějakým plánovaným projektům, aby loutky byly didaktickou pomůckou při dosahování většího množství cílů z RVP PV. Důležité poznatky v mém výzkumu přinesl samotný rozhovor cílený k jednotlivým mateřským školám, kdy odpovědi doplňovaly získané informace z dotazníku a díky nimž se stal tento výzkum hodnotnější. Ve výzkumu jsem se také pokusila rozpoznat vliv délky praxe na využívání loutek pedagogem. Jediným takto získaným poznatkem bylo, že pedagogové s delší praxí mnohem častěji hrají dětem loutkové divadlo. V mateřské škole, která uvedla, že nejsou dětem loutky volně k dispozici, jsou dotazovanými uváděné praxe maximálně 3 roky, což může potvrdovat jistou nezkušenost s utvářením pravidel mezi dětmi a pedagogy. V téže mateřské škole dokonce uvádí jedna pedagožka, že dětem loutkové divadlo nehraje. Snažila jsem se také ve svém výzkumu alespoň částečně zjistit teoretické poznatky pedagogů o loutkách samotných. V tomto případě se zdá, že pedagogové nejsou s teorií loutek nijak blíže seznámeni. Hodnotím tak ale jen z poznatků ze stylu odpovědí uvedených v dotazníku i rozhovoru. Tuto skutečnost ale nemůžu nijak potvrdit, otázky dotazníku nebyly prvotně směřovány tak, abych díky nim zjišťovala teoretické poznatky pedagogů z oblasti loutek. Kladným poznáním byly výpovědi jednoho z dotazovaných asistentů pedagoga. V jeho případě je loutka velkou pomůckou při práci s dítětem se speciálními vzdělávacími potřebami. Loutka je nezbytnou součástí jejich vzájemného kontaktu. Samotnému dítěti přináší loutka pocit jistoty a klidného prostředí v mateřské škole. Pozoruhodným zjištěním je, že samotní pedagogové vyzorovali během návštěv divadelních představení, že děti nereagují na každý typ loutky stejně.

Potvrzuje se, že vlastnosti loutky, které jim dává jejich výtvarná podoba, jsou podstatné pro vnímání loutky dětmi. Mnohem příjemněji působí na děti látkoví maňásci než dřevěné marionety. Lze říci, že se tím potvrzuje i vliv samotného výtvarného zpracování ve výrazu loutky. Výtvarné zpracování marionety nabízí mnohem více možností pro detaily, oproti látkovým maňáskům, které pak zřejmě velmi působí na citlivé vnímání dětí. Tento výzkum samozřejmě otvírá další náměty, jak rozšířit téma zabývající se přítomností loutky v mateřských školách.

Závěr

Z výzkumu je patrné, že jsou loutky v mateřských školách bezprostředně využívány bez plného uvědomování možností loutky jako didaktické pomůcky. Pedagogům chybí nápaditost, jak loutky využívat více pro své řízené činnosti. Pedagogové se ve svých odpovědích shodují, že je loutka především komunikační a motivační prostředek. V žádné dotazované mateřské škole nevedl pedagog nějakou vlastní individuální zkušenost ve využití loutek. Potvrzuje to také zjištění, že loutky nenakupují do mateřských škol se záměrem obohacení nějakého projektu o přítomnost loutky. Myslím, že příčinou toho je v mateřských školách na Konstantinolázeňsku zejména délka praxe dotazovaných, a tím i zakořeněné zvyky v činnostech pedagogů. V jednom případě pedagoga s kratší praxí je z výsledků dotazníku patrné, že s loutkou téměř vůbec nepracuje. Příčinou málo nápaditého využívání loutek v mateřských školách nemusí být tedy délka praxe pedagogů, ale může jím být zjištění, že jsem se během tvorby této bakalářské práce setkala jen s jednou odbornou publikací, která by zpracovávala téma loutek z pohledu pedagoga a přinášela by tak inovativní poznatky do mateřských škol. Ze své praxe také nemám žádnou zkušenost, že bych v nabídce vzdělávacích seminářů doporučovaných vedením školy objevila nějaký seminář k rozšíření vzdělání o téma loutky jako výchovně vzdělávacího nástroje v mateřských školách. Mnoho pedagogů by se mohlo díky novým přínosům z oblasti tvořivých činností s loutkou inspirovat a změnit tak svůj dosavadní náhled na loutku. V této souvislosti je jen na samotném pedagogovi, aby si na základě dostupných materiálů sám vytvořil koncepci, jak využívat více loutek při své činnosti. Samotné zapojení loutky pro oživení aktivit dětí je zohledněním tvořivé práce pedagogů. V třetí kapitole této práce je uvedeno několik možností, jak loutkou doplnit a oživit činnosti ve vztahu ke konkrétním výstupům RVP PV. Myslím, že mnoho pedagogů by mohlo více zapojit ve svých přípravách fantazii a propojit ji se svojí promyšlenou výchovně vzdělávací koncepcí a přinést tak mnoho nových možností jak loutku více v mateřské škole využívat.

RESUMÉ

Bakalářská práce zpracovává téma o využívání loutek v mateřských školách specifikovaně ve vybraných mateřských školách spadajících do oblasti Mikroregionu Konstantinolázeňska. Tyto instituce byly osloveny dotazníkovou metodou, sebrané informace doplňuje rozhovor s vybranými pedagogy. Bakalářská práce je členěna do čtyř kapitol. První dvě zpracovávají teoretické poznatky o loutkách a možnostech jejich využití v mateřských školách. Třetí kapitola přináší ukázkou, jak je možné zapojit práci s loutkou v souladu s RVP PV. Poslední kapitola se věnuje samotnému výzkumu ve vybraných mateřských školách. Závěrem práce je zjištěno, že loutka je využívána v mateřských školách, ovšem jen v jejích základních možnostech. Pedagogové nevyužívají tvořivé práce s loutkou a své aktivity pomocí loutky dětem nijak neinovují.

SUMMARY

This bachelor thesis focuses on the use of puppets in Kindergartens specifically in the selected micro-region Konstantinolázeňsko. The Kindergartens were addressed by the questionnaire and the collected information is complemented by the interviews with selected teachers. The thesis is divided into four parts. The first two parts focuses on the theoretical knowledge about puppets and the possibilities of their use in educational process. The third part contains an example of how the puppets can be used in accordance with RVP PV. The final part is dedicated to the research that was performed in the selected Kindergartens. Finally, the work contains a conclusion that the puppet is used in Kindergartens, but only in its basic possibilities. The educators do not use the creative work with puppets and they don't innovate their activities related to the use of puppets.

SEZNAM LITERATURY

BLECHA, Jaroslav a Pavel JIRÁSEK. *Česká loutka*. Praha: KANT, 2008. ISBN 978-80-86970-23-3.

BUDÍNSKÁ, Hana. *Hry pro šest smyslů: kartotéka pro loutkáře i neloutkáře, kteří si umějí hrát s dětmi*. 2. vyd. Praha: Gamma, 1992. ISBN 80-900145-4-2.

FICHNOVÁ, Katarína a Eva SZOBIOVÁ. *Rozvoj tvořivosti a klíčových kompetencí dětí: náměty k RVP pro předškolní vzdělávání*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-323-9.

HEJHALOVÁ, Věra. *Práce s loutkovou v jeslích a dětských domovech: určeno pro dětské sestry*. 3. upr. vyd. Brno: Institut pro další vzdělávání střed. zdravot. pracovníků, 1988.

JURKOWSKI, Henryk. *Magie loutky: skici z teorie loutkového divadla*. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon, 1997. ISBN 80-902482-0-9.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2005. Pedagogika (Grada). ISBN 80-247-0852-3.

KŘÍŽ, Jaroslav. *Život na provázku, aneb, O loutkářích a loutkách: tradice a současnost loutkářství v Českém ráji a Libereckém kraji*. Turnov: Muzeum Českého ráje v Turnově, 2015. ISBN 978-80-87416-20-4.

LEŠTINA, Vladimír. *Hrajeme si loutkové divadlo*. 1. Praha: Portál, 1995, 159 s. ISBN 80-71-78-066-9.

Loutka jako nástroj výchovy a vzdělávání: příručka k vzdělávacím seminářům. Ostrava: Theatr ludem, 2014. ISBN 978-80-260-5861-8.

OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5107-8.

PRŮCHA, Jan a Soňa KOŤÁTKOVÁ. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0495-4.

RICHTER, Luděk. *Divadlo pro děti*. Praha: Dobré divadlo dětem, 2015. ISBN 978-80-905055-0-6.

RICHTER, Luděk. *Literatura, divadlo a my: převod literárního díla do loutkového divadla*. Praha: Ústav pro kulturně výchovnou činnost; Hradec Králové: Kraj. kult. středisko, 1985.

RICHTER, Luděk. *Od předmětu k loutce, od loutky k divadlu: o vzniku a možnostech výpovědi loutky a loutkou*. Praha: Ipos-Artama, 1997. ISBN 80-7068-097-0.

SKOPOVÁ, Kamila a Alena VONDRUŠKOVÁ. *Jednoduché loutky: [11 postupů výroby]*. Praha: Grada, 2004. Šikovní ruce (Grada). ISBN 80-247-0892-2.

SVOBODOVÁ, Eva, Miroslava HOVJACKÁ, Markéta KUBECOVÁ a Michaela KUKAČKOVÁ. *Rozvíjíme city, vůli, sebepojetí a komunikaci dětí: dítě a jeho psychika - sebepojetí, city, vůle: dítě a ten druhý*. Praha: Raabe, 2015. Rozvíjíme dítě v jednotlivých oblastech předškolního vzdělávání. ISBN 978-80-7496-189-2.

SVOBODOVÁ, Eva. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-774-9.

TOMÁNEK, Alois. *Podoby loutky*. Praha: Akademie múzických umění, 1998. ISBN 80-85883-36-8.

Internetový zdroj

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT ČR, 2017 [cit. 2017-03-30]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani-od-1?highlightWords=rvp>

SEZNAM GRAFŮ

Graf č.1: Jaké jsou loutky k dispozici v MŠ	27
Graf č.2: Jaké loutky využívají pedagogové ve svých činnostech	27
Graf č.3: Jsou loutky dětem volně k dispozici.....	28
Graf č.4: Jak často jsou děti s loutkou v kontaktu	28
Graf č.5: Jaký typ loutky využívají děti nejčastěji	29
Graf č.6: Účel kontaktu dětí s loutkou	29
Graf č.7: MŠ a jejich návštěvy divadla	30
Graf č.8: Kontakt dětí s loutkovým představením.....	30
Graf č.9: Jak využívá pedagog loutku.....	31
Graf č.10: Hraje dětem pedagog loutkové divadlo	32
Graf č.11: Častost hry loutkového divadla pedagogem	32
Graf č.12: Výroba loutek pedagogem	33
Graf č.13: Loutky vyráběné pedagogem.....	33
Graf č.14: Používaný materiál pro výrobu loutek	34
Graf č.15: Výroba loutek s dětmi.....	34
Graf č.16: Účel výroby loutek	35
Graf č.17: Loutková divadla	35
Graf č.18: Zakoupení nových loutek	36

PŘÍLOHA: DOTAZNÍK PRO BAKALÁŘSKOU PRÁCI „VYUŽITÍ LOUTEK V MATEŘSKÝCH ŠKOLÁCH NA KONSTANTINOLÁZEŇSKU“

Mateřská škola:

Věkové uspořádání třídy MŠ:

Počet dětí v MŠ:

Věk pedagoga:

Délka praxe v MŠ:

Pracovní zařazení:

(Možné označit více odpovědí v jedné otázce)

1. Jaké loutky máte v MŠ k dispozici?

- a) loutky vedené zespondu
- b) loutky vedené shora
- c) loutky vedené zezadu
- d) loutky plošné

2) Jaký typ loutky využíváte ve svých činnostech?

- a) loutky vedené zespondu, jaké.....
- b) loutky vedené shora, jaké.....
- c) loutky vedené zezadu, jaké.....
- d) loutky plošné, jaké.....

3) Jsou loutky v MŠ volně dětem k dispozici?

- a) ano
- b) ne
- c) pouze některé mají děti k dispozici, jaké.....

4) Jak často jsou děti s loutkou v kontaktu?

- a) každý den
- b) jednou za týden
- c) v jiném časovém intervalu, jakém.....

5) Jaký typ loutky využívají děti nejčastěji?

- a) loutky vedené zespondu
- b) loutky vedené shora
- c) loutky vedené zezadu
- d) loutky plošné

6) Za jakým účelem jsou děti v kontaktu s loutkou nejčastěji?

- a) samostatná hra
- b) námětová hra ve skupině
- c) pro hru loutkového divadla

7) Navštěvujete s dětmi z MŠ loutkové divadlo?

- a) ano
- b) ne
- c) využíváme jiných možností setkání s loutkovým divadlem:.....

8) Jak často jsou děti s profesionálním loutkovým divadlem v kontaktu?

- a) jednou za měsíc
- b) jednou za půl roku
- c) jednou za rok
- d) v jiné časové frekvenci, jaké.....

9) K jakému účelu používáte jako pedagog loutku?

- a) jako komunikační prostředek
- b) jako motivaci
- c) jako výchovný prostředek
- d) ke hře loutkového divadla
- e) k jiným účelům, jakým.....

10) Hrajete dětem v MŠ loutkové divadlo?

- a) ano
- b) ne

11) Pokud ano, jak často ho dětem hrajete?

- a) jednou za týden
- b) jednou za měsíc
- c) na vyžádání dětí kdykoliv
- d) v jiné časové frekvenci, jaké.....

12) Vyrábíte si jako pedagog loutky sám?

- a) ano
- b) ne

13) Pokud ano, jaké loutky vyrábíte?

- a) loutky vedené zespodu
- b) loutky vedené shora
- c) loutky vedené zezadu
- d) loutky plošné

14) Jaký materiál používáte při tvorbě loutek nejčastěji?

- a) papír
- b) látku
- c) dřevo
- d) jiný materiál, jaký.....

15) Vyrábíte loutky s dětmi?

- a) ano
- b) ne

16) Pokud ano, vyrábíte nejčastěji loutky:

- a) pro loutkové divadlo
- b) jako výtvarnou činnost k nějakému tématu
- c) jen tak pro radost
- d) s jiným účelem, jakým.....

17) Při hře loutkového divadla:

- a) využíváte zakoupeného divadla
- b) vyrábíte si samy kulisy
- c) využíváte nějakého jiného nábytku, prostoru v MŠ
- d) využíváte jiné možnosti, jaké.....

18) Jsou loutky, které máte v MŠ a ještě jste je nevyužili?

- a) ano a jaké.....
- b) ne

19) Kdy jste naposledy zakoupili do MŠ novou loutku?

- a) před měsícem
- b) před půl rokem
- c) před rokem
- d) jindy.....

20) Jakou loutku jste zakoupili do MŠ naposledy?

.....

21) Jakou loutku využíváte nejčastěji?

.....

22) K jakému účelu používáte loutku jako pedagog nejčastěji?

.....

23) Jakou loutku mají děti nejraději?

Děkuji za Vaši spolupráci.